

BOSNA I HERCEGOVINA

Sužavanje prostora nekažnjavanja

Sudski postupci pred Odjelom za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine

HUMAN
RIGHTS
WATCH

Sužavanje prostora nekažnjavanja Sudski postupci pred Odjelom za ratne zločine u Bosni i Hercegovini

I. Uvod	1
II. Politike i prakse Tužilaštva	5
A. Stanje u Tužilaštvu BiH	5
1. <i>Napredak postignut u pokretanju istraga</i>	5
2. <i>Rješavanje postojećih predmeta</i>	5
B. Politika odabira predmeta Posebnog odjela za ratne zločine	7
C. Istrage	12
1. <i>Najnovija događanja</i>	12
2. <i>Promoviranje veće osjetljivosti prema svjedocima</i>	15
D. Regionalna saradnja	16
III. Prava optuženih na pravično suđenje	19
A. Pregled situacije u domenu krivične odbrane	19
B. Izazovi koji bi mogli utjecati na prava optuženih na pravično suđenje	22
1. <i>Pristup materijalu haškog tribunala</i>	22
2. <i>Kvalitet zastupanja odbrane</i>	24
IV. Zaštita i podrška svjedocima	26
A. Zaštita svjedoka	26
1. <i>Korištenje zaštitnih mjera od strane Odjela za ratne zločine</i>	26
2. <i>Zaštita svjedoka izvan sudnice</i>	31
B. Podrška svjedocima	33
1. <i>Faza prije podizanja optužnice</i>	33
2. <i>Faza nakon podizanja optužnice</i>	34

V. Administrativna situacija u Odjelu za ratne zločine	35
A. Sve veći fokus na tranziciju na domaće organe	35
B. Situacija u pogledu upravljanja sudom	37
1. <i>Mjere za poboljšanje efikasnosti</i>	37
2. <i>Komunikacija među sudijama</i>	39
VI. Strategija Odjela za ratne zločine za informiranje i komuniciranje s javnošću	41
A. Situacije u pogledu informiranja i komuniciranja s javnošću	41
B. Informiranost javnosti o aktivnostima Odjela	43
1. <i>Interakcija suda sa medijima</i>	43
2. <i>Saradnja Posebnog odjela za ratne zločine s medijima</i>	45
3. <i>Dodatne inicijative koje su potrebne da bi se javnost uključila</i>	46
VII. Saradnja sa kantonalnim i okružnim sudovima	49
VIII. Preporuke.....	51
Za Odjel za ratne zločine.....	51
Za sudije.....	51
Za Odjel za sudski upravu	51
Za Registrara Tužiteljstva Državnog suda Bosne i Hercegovine	51
Za Poseban odjel za ratne zločine.....	51
Za Odsjek krivične odbrane.....	52
Za Ured registrara	53
Za Vladu Bosne i Hercegovine.....	54
Za Vlade Srbije i Hrvatske.....	54
Za Međunarodni krivični sud za prostor bivše Jugoslavije.....	54
Za međunarodnu zajednicu.....	54
IX. Zahvalnost.....	56

I. Uvod

Sukob u Bosni i Hercegovini¹, koji je trajao od 1992. do 1995. godine, bio je okarakteriziran teškim povredama ljudskih prava kao što su masovna ubistva, silovanja, rasprostranjeno uništavanje i raseljavanje stanovništva. Te povrede, među njima i genocid počinjen nad 7.000 do 8.000 muškaraca i dječaka muslimanske vjeroispovijesti u Srebrenici, privukle su pažnju međunarodne zajednice zbog svoje brutalnosti i obima. Nakon toga, želja da se počinitelji tih i drugih povreda ljudskih prava počinjenih u toku ratova na Balkanu izvedu pred lice pravde rezultirala je odlukom Vijeća sigurnosti UN-a da se formira Međunarodni krivični tribunal za prostor bivše Jugoslavije u Hagu (ICTY - haški tribunal).²

Haški tribunal je do sada postigao rezultate u suđenju optuženima za okrutna djela počinjena na prostoru bivše Jugoslavije³, uključujući i prostor Bosne. Međutim, do kraja mandata pred tribunalom će se suditi samo ograničenom broju počinitelja ratnih zločina najvišeg ranga.⁴ Pravična i djelotvorna suđenja preostalih počinitelja pred domaćim sudovima su potrebna da bi se nastavilo s borbom protiv nekažnjavanja počinitelja na prostoru bivše Jugoslavije i da bi se izgradilo poštivanje vladavine prava.

U Bosni, međutim, krupni nedostaci u domaćem pravosudnom sistemu u toku i odmah nakon sukoba uveliko su ograničili domaća nastojanja u borbi protiv rasprostranjene prakse nekažnjavanja ratnih zločina. Odjel za ratne zločine je formiran u nastojanju da se riješe ti nedostaci i da se omogući djelotvorno krivično gonjenje za ratne zločine u Bosni.⁵ Zajedničkom inicijativom haškog tribunala i Ureda visokog predstavnika⁶ postignuto je da se

¹ U daljnjem tekstu Bosna.

² Rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 827 (1993), S/RES/827 (1993), stav 2.

³ Human Rights Watch, *Real Progress in the Hague* (Stvarni napredak u Hagu), 29. mart 2005. <http://hrw.org/english/docs/2005/03/29/serbia10386.htm>. Do decembra 2006. zatvoreni su sudski postupci protiv 100 optuženih od ukupno 161 optuženog. Iako je još uvijek potrebno završiti suđenja protiv preostala 61 optuženika, od tog broja prvostepeni postupci su provedeni protiv 13 optuženih i postupci su sada u drugostepenoj fazi, protiv 24 optužena su postupci u toku, svega 14 optuženika se nalazi u fazi prije početka suđenja, 4 čekaju na ishod zahtjeva za ustupanje optužnice prema Pravilu 11 bis, a preostalih šest optuženih je još uvijek na slobodi. Vidjeti ICTY, "Statement by Judge Fausto Pocar, President, International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia" (Izjava sudije Faustoa Pocara, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju) 15. decembar 2006, <http://www.un.org/icty/pressreal/2006/p1136e-annex.htm> (konsultirano 24. januara 2007.).

⁴ U svrhu ovog izvještaja, pojam «ratni zločini» se odnosi na ratne zločine, genocid i zločine protiv čovječnosti.

⁵ Vidjeti "Security Council briefed on establishment of War Crimes Chamber within State Court of Bosnia and Herzegovina," UN press release, SC/7888, 8. oktobar 2003. <http://www.un.org/News/Press/docs/2003/sc7888.doc.htm> (konsultirano 24. januara 2007.); "Joint Preliminary Conclusions of OHR and ICTY Experts Conference on Scope of BiH War Crimes Prosecutions," ICTY press release, 15. januara 2003., <http://www.un.org/icty/pressreal/2003/p723-e.htm> (konsultirano 24. januara 2007.).

⁶ Pozicija visokog predstavnika je uvedena Daytonskim mirovnim sporazumom sa zadatkom da nadgleda provedbu mirovnih aspekata Mirovnog sporazuma. Misija Visokog predstavnika podrazumijeva rad s građanima Bosne i s međunarodnom zajednicom kako bi osigurao da je Bosna mirna, održiva zemlja na putu ka evropskim integracijama. Za daljnje informacije vidjeti www.ohr.int.

pred Odjelom sudi ograničenom broju počinitelja srednjeg i nižeg ranga u predmetima koje Odjelu ustupi haški tribunal. Stoga je to važna komponenta strategije zatvaranja tribunala. Odjel je također nadležan i za suđenja u predmetima u kojima su optužnice podignute od strane domaćih tužilaštava; upravo će ti predmeti činiti najveći broj predmeta pred Odjelom za ratne zločine. Odjel za ratne zločine, skupa sa Odjelom za organizirani kriminal te opći kriminal, djeluje unutar Krivičnog odjeljenja Suda BiH.

Prema konceptu koji leži u osnovi formiranja Odjela, odgovornost za teške povrede ljudskih prava koje su se dogodile u toku sukoba na kraju ostaje na strani građana Bosne.⁷ Stoga, iako u njemu trenutno radi i domaće i strano osoblje, Odjel je, u suštini, domaća institucija koja djeluje prema domaćim zakonima. Postoji dinamična strategija tranzicije prema kojoj se međunarodni angažman treba smanjiti i prestati u kratkom vremenskom periodu. S obzirom da je to domaća institucija, Odjel posjeduje potencijal pomoću kojeg je u stanju ostvariti značajan efekat u jačanju povjerenja javnosti u vladavinu prava dugo nakon što se okonča međunarodno učešće u radu Odjela.

Pažljiva i detaljna analiza rada Odjela je vrlo bitna. Uspjeh Odjela, ili pak njegov neuspjeh kao institucije, će na kraju biti odraz stepena predanosti – i međunarodne zajednice i građana Bosne – prema uspostavi vladavine prava u Bosni. Potencijal Odjela za jačanje kapaciteta kantonalnih i okružnih sudova u Bosni kako bi se pred njima sudilo u preostalim predmetima ratnih zločina koji ne potpadaju pod nadležnost Odjela, ističe značaj ostvarenja mandata Odjela na pravičan i efikasan način.⁸ Osim toga, pouke izvučene iz rada te institucije mogu biti uveliko vredne i korištene kao model koji bi se mogao primijeniti i za rješavanje drugih povreda u nekim drugim situacijama u toj zemlji.

U februaru 2006. godine je Human Rights Watch objavio svoj prvi izvještaj u kojem je ocijenio rad Odjela, pod nazivom «U potrazi za pravdom: Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini.»⁹ Kada smo provodili istraživanje za taj izvještaj o radu Odjela, još uvijek je

⁷ Office of the High Representative, "War Crimes Chamber Project: Project Implementation Plan - Registry Progress Report" (Ured Visokog predstavnika, «Projekat za Odjel za ratne zločine: Plan implementacije projekta – izvještaj Ureda registrara o napretku») 20. oktobar 2004. <http://www.ohr.int/ohr-dept/rule-of-law-pillar/pdf/wcc-project-plan-201004-eng.pdf> (konsultirano 24. januara 2007.), str. 4.

⁸ U skladu s Daytonskim mirovnim sporazumom, država Bosna i Hercegovina se sastoji od dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska. Osim entiteta, Brčko Distrikt je formiran 2000. godine kao zasebna administrativna jedinica lokalne samouprave pod suverenitetom Bosne i Hercegovine. Entiteti i Brčko Distrikt su zasebno organizirani. Federacija Bosne i Hercegovine se sastoji od kantona. U svakom kantonu postoje općinski i kantonalni sudovi nadležni za lakša odnosno teža kaznena djela. Republika Srpska se sastoji od nekoliko administrativnih regija. Kao u Federaciji, postoji nekoliko općinskih sudova nadležnih za lakša kaznena djela, dok se pred okružnim sudovima sudi za teža djela. U Brčko Distriktu Osnovni sud je nadležan za teška kaznena djela.

⁹ Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom: Odjel za ratne zločine u Bosni i Hercegovini*, tom 18, br. 1(D), februar 2006, <http://hrw.org/reports/2006/ij0206/>.

njegov rad bio u početnim fazama provođenja suđenja te smo se stoga fokusirali prije svega na pojašnjenje kompleksnog zakonskog okvira prema kojem Odjel djeluje i dali smo pregled raznih organa koji su povezani s djelotvornim funkcioniranjem Odjela. U izvještaju pod nazivom «U potrazi za pravdom» prepoznati su postignuti rezultati i date su preporuke za poboljšanje njegovog djelovanja.

Ovo je drugi izvještaj u kojem je ocijenjen rad i razvoj Odjela sada kada su sudski procesi u jeku, i data analiza postignutog napretka te problema u vezi sa sljedećim pitanjima: 1) politika i praksa krivičnih gonjenja; 2) prava optuženih na pravično suđenje; 3) zaštita i podrška svjedocima; 4) administrativni razvoj Odjela; 5) informiranje i komunikacija s javnošću; i 6) saradnja sa kantonalnim i okružnim sudovima. U svakom dijelu izvještaja naveli smo postignute rezultate i dali preporuke u vezi s pitanjima po kojima, vjerujemo, Odjel može postići daljnji napredak u radu.

Sve u svemu, naše istraživanje ukazuje na činjenicu da je Odjel za ratne zločine postigao znatan napredak u ostvarenju svog mandata i da ima važnu ulogu u postizanju pravde u postupcima za okrutna djela koja su počinjena tokom rata. Međutim, postoji zabrinutost u pogledu aspekata djelovanja Odjela koji bi se mogli odraziti na širinu njegovog efekta u Bosni. Naprimjer, politika Tužilaštva u pogledu odabira predmeta je ostala problematična. Osim toga, izražavamo zabrinutost i u pogledu čestog održavanja zatvorenih sjednica suda i negativnih implikacija koje ovaj nedostatak transparentnosti može imati na povjerenje javnosti u rad Odjela generalno. Neadekvatno informiranje te komuniciranje s javnošću kako bi joj se objasnio rad suda i predstavio razumnim podriva efekat koji bi Odjel mogao imati na izgradnju vladavine prava. Sveobuhvatna lista preporuka je data na kraju ovog izvještaja.

Izvještaj se temelji prije svega na misiji koju je Human Rights Watch proveo u Sarajevu u septembru i oktobru 2006. godine. U toku misije smo razgovarali sa raznim predstavnicima koji su povezani s radom Odjela, uključujući osobe koje rade u Posebnom odjelu za ratne zločine pri Tužilaštvu BiH, Odsjek krivične odbrane, u Službi za informisanje javnosti, Uredu za podršku svjedocima, kao i sa sudijama, zatim sa predstavnicima Odjela za sudsku upravu, Ureda registrara i Državne agencije za istrage i zaštitu. Također smo pratili i tok suđenja pred vijećima Odjela.

Sastali smo se i s nekoliko zvaničnih lica koja rade u organizacijama izvan Odjela, među njima i sa predstavnicima Organizacije za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH, Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP) i Ureda visokog predstavnika (OHR). Osim toga, razgovarali smo i sa nekoliko aktera civilnog

društva u BiH kako bismo čuli njihova viđenja o radu Odjela. U novembru 2006. godine i u februaru 2007. godine proveli smo veći broj dodatnih intervjua, lično i putem telefona, sa pripadnicima civilnog društva, predstavnicima Odjela za ratne zločine i haškog tribunala i dobili znatan materijal putem elektronske pošte.

Veliki broj osoba s kojima smo razgovarali je želio iskreno razgovarati, pod uvjetom da ne objavimo njihova imena, te stoga koristimo generičke nazive u cijelom izvještaju kako bismo ispoštovali povjerljivost naših izvora.

II. Politike i prakse Tužilaštva

A. Stanje u Tužilaštvu BiH

1. *Napredak postignut u pokretanju istraga*

Od početka njegovog rada u martu 2005. godine, Poseban odjel za ratne zločine pri Tužilaštvu BiH progresivno povećava svoje aktivnosti. Naprimjer, u toku perioda od januara 2005. do oktobra 2006. godine konstantno se povećava broj naloga Tužilaštva za istrage ratnih zločina. Takve aktivnosti obuhvataju uzimanje izjava, pretrese i pretraživanje arhiva, što je vrlo bitno za uspješno krivično gonjenje za ratne zločine. Tim aktivnostima se pruža potpun uvid i u obim posla Odjela Tužilaštva i u ono što se može očekivati od Odjela tokom istraga.¹⁰

U toku istog perioda došlo je do konstantnog porasta broja potvrđenih optužnica. Do oktobra 2006. godine Odjel je potvrdio ukupno 18 optužnica protiv 32 optuženih.¹¹ Osim tih predmeta u kojima su optužnice podignute u BiH, Odjel je također nadležan i za predmete koje mu ustupi haški tribunal prema pravilu 11 *bis* Pravila postupka i dokazivanja. Do danas je haški tribunal Odjelu za ratne zločine ustupio pet predmeta u skladu s Pravilom 11 *bis* protiv devet optuženih.

2. *Rješavanje postojećih predmeta*

U toku pisanja izvještaja, osam domaćih tužitelja i pet međunarodnih radilo je u Posebnom odjelu za ratne zločine. U svjetlu problema vezanih za postojeće kadrovske kapacitete za rješavanje postojećih predmeta, Odjelu je nedavno odobreno da uposli još šest domaćih tužitelja.¹² Osim toga, radi se na zapošljavanju još jednog stranog tužitelja na poziciju koja je sistematizacijom utvrđena u Odjelu, ali je ostala upražnjena tokom 2006. godine.¹³

¹⁰ Naprimjer, do oktobra 2006., izdato je 127 istražnih naloga protiv 333 osumnjičena. Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju Krivičnog i Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine i posebni odjeli za ratne zločine i organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju Tužilaštva Bosne i Hercegovine, "Registry Quarterly Report" (Kvartalni izvještaj Ureda registrara), septembar 2006, http://www.registrarbih.gov.ba/files/docs/REGISTRY_QUARTERLY_REPORT_SEP06.pdf (konsultirano 27. januara 2007.), str. 16-17 ("Second Registry Report" (Drugi izvještaj Ureda registrara)).

¹¹ Second Registry Report (Drugi izvještaj Ureda registrara), str. 18.

¹² Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 30. januar 2007. Ovaj zahtjev je odobren od strane Visokog sudskog i tužilačkog vijeća.

¹³ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa Posebnim odjelom za ratne zločine, Sarajevo, 29. novembar 2006. Nepostojanje seštog međunarodnog sudije negativno se odrazilo na kapacitet Tužilaštva da rješava predmete. Vidjeti Second Registry Report (Drugi izvještaj Ureda registrara), str. 21.

U Odjelu radi šest istražiteljskih timova (pet regionalnih istražiteljskih timova i šesti tim koji istražuje navode u vezi s masakrom u Srebrenici).¹⁴ U svakom timu djeluju i domaći i međunarodni tužitelji.¹⁵ Pritisak postojećeg broja predmeta znači da domaći i međunarodni tužitelji u svakom timu generalno rade na svojim predmetima koji su im dodijeljeni.¹⁶ Predmeti se dodjeljuju na osnovnu praktičnih pitanja, kao što je jezik na kojem su spisi urađeni. Naprimjer, predmeti koji su ustupljeni prema Pravilu 11 *bis* se dodjeljuju međunarodnim tužiteljima zbog toga što je prateći materijal obično napisan na engleskom i zbog toga što je potrebno odlično poznavanje engleskog jezika da bi se olakšala komunikacija i saradnja sa Tužilaštvom haškog tribunala.¹⁷

U nekim predmetima, zbog njihove prirode i nivoa kompleksnosti, potrebna je redovna, stalna saradnja među domaćim i međunarodnim tužiteljima u svakom timu. Naprimjer, u predmetu *Kranica* sa navodima o genocidu povezanim sa masakrom u Srebrenici, domaći i međunarodni tužitelji direktno sarađuju u istragama i prikupljanju dokaza protiv 11 optuženih.¹⁸

Djelotvorna saradnja među međunarodnim i domaćim tužiteljima je važna za izgradnju kapaciteta domaćih tužitelja kako bi mogli postupati u kompleksnim predmetima ratnih zločina. Generalno, saradnja između međunarodnih i domaćih tužitelja nije sistematična i provodi se neformalno.¹⁹ Ipak, nekoliko domaćih i međunarodnih tužitelja sa kojima su predstavnici Human Rights Watcha razgovarali opisali su tu saradnju kao dobru ili vrlo dobru.²⁰ To se djelimično može pripisati činjenici da su se angažirani međunarodni tužitelji obavezali na dvogodišnji rad u tom Odjelu.²¹ Osim što pomažu da se unaprijede odnosi između domaćih i međunarodnih tužitelja, kontinuitet osoblja ide u prilog formiranju institucionalne memorije u Odjelu koja će pomoći pri rješavanju izazova koji proističu iz

¹⁴ Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 8.

¹⁵ Od šest tužiteljskih timova, četiri tima imaju po jednog međunarodnog i jednog domaćeg tužitelja. Jedan tim ima dva domaća tužitelja (osim međunarodnog). U dva tima djeluje po jedan međunarodni tužitelj, i uz svakog po jedan domaći. Zamjenik tužitelja, koji je iz BiH, nije dodijeljen ni u jedan tim. Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa Posebnim odjelom za ratne zločine, Sarajevo, 2. februar 2007.

¹⁶ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

¹⁷ Ovo pravilo ima izuzetaka jer su domaći tužitelji djelovali po dvije optužnice koje su Odjelu ustupljene u skladu s Pravilom 11 *bis*. Second Registry Report (Drugi izvještaj Ureda registrara), str. 19.

¹⁸ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, 27. septembar i 2. oktobar 2006.

¹⁹ Zasebni telefonski intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 29-30. novembar i 1. decembar 2006.

²⁰ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, 27. septembar i 2. oktobar 2006; zasebni telefonski intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 29-30. novembar i 1. decembar 2006.

²¹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

krivičnog gonjenja kompleksnih slučajeva ratnih zločina. Jaka institucionalna memorija može promovirati efikasnost u rješavanju tih izazova na djelotvoran način.

Prema strategiji tranzicije koju je utvrdio Ured registrara u oktobru 2005. godine, smanjivanje broja međunarodnih tužitelja je planirano za period od avgusta 2006. do avgusta 2009. godine.²² I zaista, nekoliko ugovora o radu međunarodnih tužitelja ističe u toku 2007. i 2008. godine.²³ Upoznati smo tokom razgovora sa mogućnošću odlaska tih tužitelja po isteku njihovih ugovora o radu i o implikacijama njihovog odlaska iz Tužilaštva po rad Odjela.²⁴ Human Rights Watch dijeli tu zabrinutost.

Vjerujemo da je vrlo bitno poštivati principe koji leže u osnovi strategije tranzicije kako bi se osigurali odgovornost i vodstvo BiH nad svim organima Odjela za ratne zločine, uključujući i Poseban odjel za ratne zločine. Međutim, možda će biti potrebno usvojiti fleksibilan pristup u smislu produženja ugovora sadašnjim međunarodnim tužiteljima, prema potrebi. Takav pristup bi trebao biti u skladu sa cjelokupnim vremenskim okvirom koji je utvrđen u strategiji tranzicije – kraj angažmana svog međunarodnog osoblja do kraja 2009. godine – s tim da dozvoljava zadržavanje međunarodnih tužitelja u medjuvrijemenu, prema potrebi. Ovaj pristup bi, ustvari, olakšao neprimjetnu tranziciju Odjela na potpuno domaću instituciju.

B. Politika odabira predmeta Posebnog odjela za ratne zločine

Postoje bukvalno na hiljade predmeta ratnih zločina, među kojima su i oni u kojima je osumnjičeno više lica, a koji se još uvijek ne rješavaju.²⁵ Mnogi osumnjičeni možda žive izvan Bosne, te su stoga izvan krivično-pravnog sistema u Bosni i Hercegovini.²⁶ Poseban odjel za ratne zločine – kao i cjelokupni krivično-pravni sistem – nije u poziciji da rješava sve te predmete. Ova ograničenja naglašavaju značaj razvoja i konstantne primjene jasne tužilačke politike odabira predmeta i načina na koji će im se davati prioritet. Utvrđivanje takve politike može pomoći da se održi osjećaj interne doslednosti u radu Tužilaštva. Upoznavanje javnosti, koliko god je to moguće, s detaljima te politike također može ići u prilog ispunjavanju očekivanja javnosti da je Poseban odjel za ratne zločine u stanju podizati optužnice za ratne zločine. Osim toga, uvođenje i objavljivanje jasne politike Tužilaštava u etnički

²² Ured registrara za Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju Krivičnog i Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine i projekat za KP zavode Ministarstva pravde, "Izveštaj o realizaciji plana implementacije projekta," oktobar 2005, str. 17-19.

²³ Second Registry Report (Drugi izvještaj Ureda registrara), str. 22; Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 1. decembar 2006.

²⁴ Ibid.

²⁵ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

²⁶ Pitanje regionalne saradnje je detaljnije obrađeno u donjem tekstu, u dijelu II (D).

polarizovanom društvu kao što je društvo BiH može otkloniti sumnje u pristrasnost Odjela koje bi inače mogle ići na štetu njegovoj vjerodostojnosti i djelotvornosti.

Kao što je pomenuto, osim onih predmeta koje je ustupio haški tribunal u skladu sa Pravilom 11 *bis*, Poseban odjel za ratne zločine nadležan je za odabir predmeta i krivično gonjenje po optužnicama koje su podignute bez učešća haškog tribunala. Postojeća strategija Odjela za odabir takvih predmeta podrazumijeva ocjenu toga da li se za predmet smatra da je «visoko osjetljiv».²⁷ U drugim predmetima, uključujući one koji se smatraju «osjetljivim», sudi se pred kantonalnim, odnosno okružnim sudovima.

Među faktorima ocjene toga da li predmet prelazi prag «visoko osjetljivog predmeta» su i oni koji se odnose na karakter zločina i okolnosti koje se odnose na počinitelja. Naprimjer, predmeti koji se odnose na genocid, višestruka ubistva i rasprostranjene i sistematske progone mogu se smatrati «visoko osjetljivim». Također, Odjel može raditi i po drugim predmetima koji se odnose na komandnu odgovornost i zločine počinjene od strane javnih dužnosnika koji su još na funkciji, ili od strane organa policije.²⁸ Kada se izvrši odabir predmeta u kojem će uslijediti krivično gonjenje, postoje nekad i drugi faktori koji utječu na davanje prioriteta određenim optužnicama i suđenjima, kao što su: da li su potrebne dodatne istrage, poteškoće u lociranju osumnjičenog ili osumnjičenih, raspoloživost svjedoka i potreba za provođenjem odgovarajućih zaštitnih mjera.

Human Rights Watch smatra da do sada Tužilaštvo nije adekvatno artikuliralo u javnosti kriterije odabira predmeta i njihovu primjenu, što je dovelo do znatne nesigurnosti u vezi s prioritetima Odjela. Neki zvaničnici izvan Odjela izrazili su zabrinutost u pogledu nepostojanja jasno definiranih kriterija za odabir predmeta.²⁹ I zaista, jedan zvaničnik izvan Odjela za ratne zločine smatra da Odjel pri Tužilaštvu nema strategiju za rješavanje slučajeva ratnih zločina.³⁰ Drugi su opet naveli prag «visoke osjetljivosti», ali su naglasili da javnost nije upoznata s tim kako se taj standard primjenjuje prilikom odabira predmeta.³¹ Prema

²⁷ Strategija tužilaštva o odabiru predmeta nije obavezujuća za sud. Sud mora odrediti, na osnovu dokaza koje iznese tužitelj, da li postoji «razumna sumnja» da je okrivljeni počinio djela za koja se tereti u optužnici. Vidjeti Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 61/04, čl. 228 ("Zakon o krivičnom postupku").

²⁸ Orijentacioni kriteriji za osjetljive predmete koji potpadaju pod Pravila puta (Dodatak uz Pravilnik o pregledu predmeta ratnih zločina), A-441/04, 12. oktobar 2004, str. 9-11. Orijentacioni kriteriji su smjernice za odabir predmeta i nisu iscrpni.

²⁹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OSCE-a, Sarajevo, 3. oktobar 2006; e-mail komunikacija sa osobljem OSCE-a, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 31. januar 2007.

³⁰ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem VSTV, Sarajevo, 3. oktobar 2006.

³¹ Intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom civilnog društva, Sarajevo, 2. oktobar 2006; Balkan Investigative Reporting Network, "Justice far from public eyes" (Pravda daleko od očiju javnosti), Justice Report (Izveštaj o pravosuđu), 25. decembar 2006.

mišljenju jednog aktera civilnog društva, ako se primjena tih kriterija ne objasni građanima, oni će u očima javnosti ostati besmisleni.³²

Također postoji percepcija da se pred sudom ne sudi u velikom broju predmeta koji obuhvataju «krupne ribe», odnosno visoko-rangirane ili na drugi način utjecajne počinitelje.³³ Ova percepcija može biti ojačana podizanjem optužnica protiv osoba nižeg ranga za suđenje pred Odjelom.³⁴ Jedan zaposlenik Posebnog odjela za ratne zločine je priznao da razlozi koji leže iza načina odabira određenih predmeta u Odjelu možda javnosti nije očigledan.³⁵ Svakako, možda postoje razlozi zbog koji ovaj Odjel radi na predmetima koji se odnose na niže rangirane osumnjičene; naprimjer, možda postoji veza sa optuženim višeg ranga, odnosno to može biti važno za širu strategiju krivičnog gonjenja. Održavanje fleksibilnog pristupa odabiru slučajeva za krivično gonjenje može biti razumno. Međutim, značaj održavanja te fleksibilnosti kao pitanja tužilačke politike mora biti jasno i konsistentno naglašena javnosti, makar generalno, da bi se izbjegla konfuzija oko odabira slučajeva i davanja prioriteta od strane Odjela.

Zaposleni u Posebnom odjelu za ratne zločine priznaju da nepostojanje jasno artikulirane politike u vezi s odabirom predmeta predstavlja problem.³⁶ U određenoj mjeri, neizbježno je da će javnost imati visoka očekivanja u vezi s onim što sud može postići u privođenju pred lice pravde onih koji su počinili zločine tokom rata. Međutim, nedostatak jasnoće u postojećoj strategiji Tužilaštva doprinosi nastanku nerealnih očekivanja javnosti u vezi sa onim što Odjel – ali i sud - može i treba postići u rješavanju predmeta ratnih zločina.³⁷ Ta očekivanja se razumno ne mogu ispuniti, što opet dovodi do znatno negativnih pisanja medija o Odjelu i sudu u cijelosti.³⁸ Naprimjer, pred opće izbore u Bosni političari su u Republici Srpskoj postavljali pitanja u vezi sa objektivnošću u pogledu odabira predmeta s obzirom da se preko 90 posto postupaka pred Odjelom vodi protiv optuženih srpske

³² Intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom civilnog društva, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

³³ Intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom civilnog društva, Sarajevo, 26. septembar 2006; intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom civilnog društva, New York, 24. oktobar 2006.

³⁴ U tom pogledu navodimo potvrđenu optužnicu protiv Radmila Vukovića koji je kao pripadnik vojske RS 1992. godine optužen za premlaćivanje i višestruko silovanje jedne žrtve u toku četiri dana. Iako nema sumnje da su djela za koje se tereti ratni zločini, izgleda da optužnica možda nije konsistentna sa kriterijima «visoko osjetljivih» predmeta. Vidjeti *Tužitelj protiv Radmila Vukovića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-06/217, optužnica, 13. oktobar 2006.

³⁵ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa Posebnim odjelom za ratne zločine, Sarajevo, 1. decembar 2006.

³⁶ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. i 29. septembar 2006.

³⁷ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

³⁸ Ibid.

nacionalnosti.³⁹ Odjel za ratne zločine je predmet negativnih pisanja i u Federaciji.⁴⁰ Osim toga, nepostojanje jasne strategije i nezadovoljena očekivanja doveli su do situacije u kojoj je Odjel više podložan pritisku vanjskih organizacija, kao što su udruženja žrtava, da prioritet dâ određenim predmetima.⁴¹

Human Rights Watch je upoznat sa inicijativom pokrenutom u Posebnom odjelu za ratne zločine da se utvrdi strategija u kojoj bi se pojasnili standardi koji se koriste za odabir predmeta i postupanje po istima.⁴² Što se tiče odabira predmeta, predložena strategija bi ponudila sveobuhvatnije kriterije određivanja prioriteta u Odjelu. Naprimjer, taj dokument bi sadržavao određene opće informacije o standardima koji se koriste prilikom odlučivanja o tome da li će se istraga otvoriti ili ne. Osim toga, dokument bi sadržavao i informacije o promjeni standarda, posebno one koje se odnose na način na koji Odjel mjeri pravne standarde u odnosu na praktična pitanja prilikom odlučivanja o tome da li će podizati optužnicu protiv osumnjičenog za ratne zločine ili ne.⁴³

Rang optuženog i težina navodnog zločina ili zločinâ, skupa s drugim faktorima kao što su raspoloživost svjedoka i kvalitet dokaza, imaju bitnu ulogu prilikom odlučivanja o tome da li će pokrenuti istraga ili ne. Međutim, u strateškom dokumentu bi se također naglasili i drugi faktori koji se trebaju uzeti u razmatranje, među njima i efekat određenog slučaja na zajednicu koja je najviše pogođena počinjenim zločinom ili zločinima, i kada je to moguće i kada to odgovara, stepen u kojem dati slučaj ide u prilog unapređenju razvoja domaćeg i međunarodnog humanitarnog prava.⁴⁴ Stoga bi strategija sadržavala i druge osim postojećih kriterija koji se koriste prilikom odlučivanja o tome da li je slučaj «visoko osjetljiv».

Strategija bi se također fokusirala i na uvođenje standarda u vezi s načinom na koji tužitelji koriste instrumente koji su im na raspolaganju za vršenje istraga i podizanje optužnica. Naprimjer, prema bh. Zakonu o krivičnom postupku, postoji institut sudske nagodbe⁴⁵ i

³⁹ "Court Faces 'Political' Smears," Balkan Investigative Reporting Network, Justice Report br. 26, 8. septembar 2006; intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom civilnog društva, Sarajevo, 26. septembar 2006; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

⁴⁰ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

⁴¹ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

⁴² Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006; telefonski intervju Human Rights Watch-a sa Posebnim odjelom za ratne zločine, Sarajevo, 30. januar 2007.

⁴³ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 30. novembar 2006.

⁴⁴ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006; telefonski intervju Human Rights Watch-a sa Posebnim odjelom za ratne zločine, Sarajevo, 19. decembar 2006.

⁴⁵ Čl. 231.

imuniteta⁴⁶ u krivičnopravnim predmetima, ali s obzirom da je OHR uveo ove institute u bh. pravosudni sistem preko novog Zakona o krivičnom postupku iz 2003. godine, a da se ranije nisu koristili u krivično-pravnim postupcima, još ne postoji odgovarajući kontekst. Ne postoje zakonski utvrđene smjernice u vezi s korištenjem tih instituta u predmetima ratnih zločina, kada bi se mogli i trebali koristiti.⁴⁷

U kompleksnim predmetima ratnih zločina ponuda sudske nagodbe ili imuniteta osumnjičenim nižeg ranga za njihovo svjedočenje može biti vrlo korisna za utvrđivanje komandne odgovornosti onih na višim pozicijama. Međutim, s obzirom da su možda i oni kojima se dâ imunitet ili se s njima sklopi sudska nagodba i sami počinili teška djela ratnih zločina, javnost možda neće shvatiti kako se korištenje ovih instituta može smatrati adekvatnim. Vjerujemo da je izuzetno važno da se pojasni uloga imuniteta i sudske nagodbe u predmetima ratnih zločina kako bi se izbjeglo podgrijavanje negativnih percepcija javnosti – uključujući i nastojanja izvan suda da se manipulira s javnošću – o korištenju tih mogućnosti.

Znatne negativne percepcije o radu Odjela, kao što su opisane u gornjem tekstu, ističu značaj utvrđivanja jasne strategije Tužilaštva za odabir i postupanje po predmetima. Stoga Human Rights Watch apelira na Odjel da takav strateški dokument tretira kao prioritarno pitanje. Osim toga, da bi se promovirala transparentnost, podstičemo Odjel na objavljivanje općih detalja o strategiji u vjerodostojnom, konciznom dokumentu bez stručnog jezika: isticanje, koliko god je to moguće, prioriteta Odjela i njegovih standarda u jednom javnom dokumentu koji će javnost moći lako shvatiti može pomoći Odjelu da se lakše nosi s pritiskom izvana na odabir i postupanje po predmetima.⁴⁸ Što je još bitnije, strategija može pomoći da se ublaže očekivanja javnosti u pogledu toga šta pravosudni proces može ponuditi i mogla bi Odjel dovesti u bolju poziciju da udovolji tim očekivanjima bez da žrtvuje kvalitet podignutih optužnica. Na taj način Odjel bi mogao povećati povjerenje u vladavinu prava u Bosni.

Utvrđivanje i objavljivanje takvog strateškog dokumenta također bi imao bitan efekat i na način na koji kantonalni i okružni sudovi postupaju u predmetima ratnih zločina. Naprimjer, isticanjem faktora koji utječu na odabir predmeta ratnih zločina na državnom nivou može

⁴⁶ Čl. 84(3). Primjećujemo da se u Zakonu o krivičnom postupku ne navodi obim imuniteta koji se daje svjedocima. Nije jasno da li se imunitet odnosi na "imunitet od korištenja" (što znači da je svjedok oslobođen korištenja informacija u budućem krivičnom gonjenju, s tim da se može krivično goniti ukoliko postoje drugi dokazi o njegovoj uključenosti u činjenje kaznenog djela) ili "transakcijski imunitet" (što znači da je svjedok izuzet od krivičnog gonjenja za djelo ili djela u vezi s kojima je svjedočio). Zbog implikacija po svjedoke, pojašnjenje obima imuniteta u zakonu zakonodavni organ treba adekvatnije objasniti.

⁴⁷ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

⁴⁸ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006; Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 1. decembar 2006.

olakšati utvrđivanje komplementarne strategije kantonalnih i okružnih tužilaštava. Također, standardi koji budu istaknuti u strategiji za korištenje važnih instrumenata koji tužiteljima stoje na raspolaganju, kao što su sudske nagodbe i izuzeće od krivičnog gonjenja i zaštitne mjere, mogli bi pomoći utvrđivanju sličnih standarda na entitetskom nivou. Stoga bi se strateškim dokumentom mogla podstaći direktna i indirektna komunikacija između Odjela i kantonalnih odnosno okružnih tužilaštava i omogućio bi se konsistentniji pristup krivičnom gonjenju za ratne zločine u cijelosti.⁴⁹

Na kraju, čak i ako se dorade postojeći kriteriji za odabir predmeta, njihova primjena bi mogla dovesti do većeg broja predmeta nego što se od Odjela može razumno očekivati da vodi istrage i podiže optužnice s obzirom na veliki broj teških povreda ljudskih prava u toku rata. Od Odjela se još uvijek može očekivati da donosi teške odluke u vezi s odabirom predmeta zbog ograničenih resursa. S tim u vezi, želimo naglasiti značaj efikasnog upravljanja ograničenim resursima u Odjelu kako bi se podržala nastojanja na promoviranju konsistentnosti u načinu odabira predmeta i postupanja po istima.⁵⁰

C. Istrage

1. Najnovija događanja

U kompleksnim predmetima ratnih zločina efikasna krivična gonjenja ovise o efikasnim istragama tokom svih faza pripreme slučaja i postupka. Česti kontakti između tužitelja i istražitelja su vrlo bitni za efikasno vođenje istraga i prikupljanje dokaza za krivično gonjenje. Kao što smo naglasili u prethodnom izvještaju pod nazivom «U potrazi za pravdom», Odjel za istrage ratnih zločina pri Državnoj agenciji za istrage i zaštitu (SIPA) ima primarnu nadležnost za provođenje istraga u predmetima ratnih zločina u kojima će se suditi pred Odjelom za ratne zločine.⁵¹

Human Rights Watch je upoznat s time da su se nivo i način ostvarivanja saradnje između Odjela za istrage ratnih zločina i Posebnog odjela za ratne zločine znatno popravili.⁵²

Naprimjer, istražitelji su u svakodnevnom kontaktu sa tužiteljima u Posebnom odjelu.⁵³

⁴⁹ Primjećujemo da se tekuća debata u Bosni odnosi na dužinu kazni izrečenih za ratne zločine. Prema Zakonu o krivičnom postupku koji je donesen 2003. godine, maksimalna kazna zatvora iznosi 40 godina. Ali, prema Zakonu o krivičnom postupku koji je bio na snazi u toku rata, najstroža kazna je bila smrtna kazna, koja je ukinuta 2001. godine, a maksimalna kazna zatvora je iznosila 20 godina. S obzirom da je ovo pitanje sporno u tekućim diskusijama, detaljna analiza te debate prevazilazi granice ovog izvještaja.

⁵⁰ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa Posebnim odjelom za ratne zločine, Sarajevo, 1. decembar 2006.

⁵¹ Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 13.

⁵² Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27-29. septembar i 2. oktobar 2006.

⁵³ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

Također je povećana i saradnja između Odjela za istrage i tužitelja po pitanju provođenja istraga.⁵⁴

Međutim, djelotvornost Odjela za istrage u istragama ratnih zločina i dalje podriva nedostatak istražitelja za izvršenje zahtjeva tužitelja.⁵⁵ SIPA još uvijek nije dovoljno kadrovski popunjena, i trenutno djeluje sa svega 57 posto zaposlenih od ukupnog broja predviđenog sistematizacijom.⁵⁶ Od nedavno se nastoji uposliti dodatan broj ljudi. Postoje poteškoće u privlačenju kvalitetnih kandidata uveliko zbog toga što istražitelji SIPA-e još uvijek nisu plaćeni više od službenika organa unutarnjih poslova na entitetskom nivou, kao što smo to istaknuli u izvještaju «U potrazi za pravdom».⁵⁷

Također se javljaju nekonsistentnosti u obuci i iskustvu istražitelja, koje mogu utjecati na uspjeh istraga i cjelokupno krivično gonjenje. Naprimjer, neki istražitelji uzimaju izjave koje su neprecizne, bez dovoljno detalja,⁵⁸ zbog čega je ponekad potrebno uzimati dodatne izjave. Osim toga, neki istražitelji, posebno oni koji nemaju iskustva, ne shvataju uvijek da svjedok možda daje inkriminirajuću izjavu.⁵⁹ Ako advokat svjedoka nije prisutan prilikom uzimanja izjave, izjava se ne može koristiti na sudu. Osim toga, neki istražitelji Odjela za ratne zločine se previše oslanjaju na tužitelja koji usmjerava sve aktivnosti koje su potrebne u toku istrage, čime se usporava istražni postupak.⁶⁰ Razlog za to je što prema raznim krivičnim zakonima tužitelji i istražitelji nisu imali središnju ulogu u prikupljanju dokaza potrebnih za suđenje, s obzirom da je to bilo u nadležnosti istražnog sudije.

Da bi se riješili ti nedostaci, neki tužitelji su izjavili da više vole raditi sa određenim istražiteljima u istom predmetu na kontinuiranoj osnovi, čime se promovira kontinuitet i efikasnost istraga. Stoga zahtjeve upućuju SIPA-i za dodjelom istih istražitelja, iako se njihovim zahtjevima ne udovoljava rutinski.⁶¹ Službenici Odjela za istraživanje ratnih zločina su naveli da iako se pažnja posvećuje prethodnom radu istražitelja na nekom predmetu, postoje i drugi faktori koji se koriste prilikom odlučivanja o tome koji će istražitelj biti

⁵⁴ Ibid.; Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 1. decembar 2006.

⁵⁵ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006.

⁵⁶ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Jedinice za ratne zločine pri agenciji SIPA, Sarajevo, 28. septembar 2006.

⁵⁷ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjelom za ratne zločine pri agenciji SIPA, Sarajevo, 11. decembar 2006. Također vidjeti Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 14.

⁵⁸ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006.

⁵⁹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 29. septembar 2006.

⁶⁰ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006.

⁶¹ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006.

dodijeljen, među njima iskustvo istražitelja, obim posla i cjelokupan kapacitet potreban za postupanje po zahtjevu.⁶²

Možemo cijeniti prednosti korištenja istih istražitelja na određenim predmetima čime se osigurava cjelokupna efikasnost istrage. Međutim, zadovoljenje svih zahtjeva za određenim istražiteljima možda nije moguće, posebno u svjetlu administrativnih izazova koji proistječu iz nedostatka kadra u Odjelu Agencije. Osim toga, dodjelom određenih istražitelja po zahtjevu ne rješavaju se šira pitanja koja se odnose na nejednaku obuku i iskustvo istražitelja.

Human Rights Watchu je rečeno da Odjel za ratne zločine pri Tužilaštvu radi direktnije sa SIPA-om na uvođenju programa obuke u cilju povećanja sposobnosti svih istražitelja i njihovog upoznavanja sa konkretnim potrebama Tužilaštva u pogledu uzimanja izjava. Već je održan jedan sastanak na rukovodnom nivou i postoje planovi uvođenja standarda uzimanja izjava koje će primjenjivati službenici.⁶³ Ovu obuku će vjerovatno koordinirati Policijska misija Evropske unije (EUPM).⁶⁴ U obuci bi mogli sudjelovati i predstavnici Odjela, ali to ipak neće biti moguće s obzirom na trenutni obim posla.⁶⁵ Apeliramo na Poseban odjel za ratne zločine da sudjeluje na tim obukama što je više moguće kako bi osigurao adekvatno rješavanje nedostataka koji su prepoznati u vezi s uzimanjem izjava.

Osim toga, primjećujemo da su tužitelji počeli istražiteljima dostavljati materijal sa osnovnim podacima na konsistentnijoj osnovi.⁶⁶ Oni obuhvataju, naprimjer, detalje o navodnom zločinu, listu eventualnih svjedoka, osumnjičenih i/ili imena koja mogu biti za istragu relevantna te informacije o vrsti detalja koje tužitelji trebaju da bi dokazali određene elemente zločina. Davanje tih informacija unaprijed može pomoći novom istražitelju da shvati historijat istrage i može mu pomoći da pređe okvire direktnih parametara tužiteljskog zahtjeva i prema potrebi vršiti dodatna istraživanja. Time se povećava efikasnost istraga.⁶⁷ Pozdravljamo unapređenje ove prakse i podstičemo njen konsistentan nastavak.

⁶² Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjela za istraživanje ratnih zločina pri Agenciji SIPA, Sarajevo, 11. decembar 2006.

⁶³ Zasebni telefonski intervju Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 29. novembar i 1. decembar 2006.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 29. novembar 2006.

⁶⁷ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

2. Promoviranje veće osjetljivosti prema svjedocima

Mnogi svjedoci se i dalje suočavaju sa znatnim traumama kada se prisjećaju detalja zločina koje su preživjeli skupa sa svojim porodicama, kao i patnji kroz koje su prošli. Osim toga, od kraja rata, mnogi svjedoci su kod sebe razvili osjećaj «zamora» s obzirom da su morali stalno ponavljati detalje svjedočenja organima za provođenje zakona i pred ostalim službama koji se bave njihovim slučajevima. Senzitivnost u postupanju sa svim svjedocima, posebno onima koji su bili žrtve zločina počinjenih tokom sukoba, je stoga bitna za smanjenje traume i očuvanje dostojanstva svjedoka. Nivo osjetljivosti službenika organa za provođenje zakona u njihovom pristupu svjedocima koji su doživjeli traumu može također imati direktan efekat na nivo saradnje i spremnost svjedoka na saradnju u toku istražnog postupka i suđenja.

Službenici Odjela za istrage ratnih zločina pri SIPA-i su izjavili pred predstavnicima Human Rights Watcha da su upoznati sa poteškoćama s kojima se suočavaju neki svjedoci prilikom davanja izjava pred istražiteljima. Da bi se riješila pitanja koja se odnose na traume svjedoka i njihov zamor, Odjel za istrage ratnih zločina podstiče senzitivitet na strani istražitelja prilikom postavljanja pitanja i postupanja sa svjedocima.⁶⁸ Odjel za istrage ratnih zločina je također organizirao obuku istražitelja na temu odgovarajućih tehnika ispitivanja koje trebaju primjenjivati u radu sa svjedocima koji su izgubili kompletne porodice.⁶⁹

Međutim, Odjel za istrage ratnih zločina do pisanja ovog izvještaja još nije organizirao ni jednu zvaničnu sesiju obuke na temu postupanja sa žrtvama seksualnog nasilja.⁷⁰ Umjesto toga, zvaničnici su naglasili da istražitelji ostvaruju neformalnu saradnju sa nevladinim organizacijama (NVO) koje rade sa traumatiziranim žrtvama među ženama, a u vezi uzimanja izjava.⁷¹ Iako postoji samo jedna žena među istražiteljima, nastoji se među istražiteljima uposliti veći broj žena.⁷²

Nedostatak standardizirane obuke na temu postupanja sa žrtvama seksualnog nasilja može dovesti do različitog postupanja sa žrtvama. Iako je saradnja SIPA-e sa nevladinim organizacijama važna za postupanje s takvim žrtvama, ova saradnja se trenutno ostvaruje na

⁶⁸ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjela za istraživanje ratnih zločina pri Agenciji SIPA, Sarajevo, 28. septembar 2006.

⁶⁹ Obuka je održana u novembru 2006. Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjela za istraživanje ratnih zločina pri Agenciji SIPA, Sarajevo, 11. decembar 2006.

⁷⁰ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjela za istraživanje ratnih zločina pri Agenciji SIPA, Sarajevo, 28. septembar 2006; Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjela za istraživanje ratnih zločina pri Agenciji SIPA, Sarajevo, 11. decembar 2006.

⁷¹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjela za istraživanje ratnih zločina pri Agenciji SIPA, Sarajevo, 28. septembar 2006.

⁷² Ibid.; Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Odjela za istraživanje ratnih zločina pri Agenciji SIPA, Sarajevo, 11. decembar 2006.

ad hoc osnovi. Osim toga, takva saradnja ne može biti zamjena za istražitelje koji bi bili dovoljno obučeni za osjećajno pristupanje žrtvama. I zaista, predstavница nevladine organizacije koja radi sa žrtvama seksualnog nasilja rekla nam je da je njena organizacija primila određeni broj pritužbi svjedoka u vezi sa nedostatkom osjećajnosti na strani Odjela za istrage ratnih zločina prema traumatiziranim žrtvama seksualnog nasilja – ženama.⁷³

Preporučujemo da se uvede program obuke kojim će se povećati nivo senzitivnosti u radu sa ženama i muškarcima - žrtvama seksualnog nasilja. Osim toga, iako je zapošljavanje žena na mjestu istražitelja pozitivno nastojanje, istražitelji ipak trebaju biti adekvatno obučeni kako bi se osiguralo da pristupaju traumatiziranim svjedocima na osjetljiv način. Adekvatnom obukom svih istražitelja bi se osiguralo da svi svjedoci budu stalno tretirani dostojanstveno i s poštovanjem.

D. Regionalna saradnja

Kao što je navedeno u izvještaju pod nazivom “Traganje za pravdom”, u nekoliko slučajeva podignuta je optužnica u predmetima u kojima će se suditi pred Odjelom za ratne zločine, pred kojim bi se trebali pojaviti žrtve, svjedoci i/ili optuženi koji trenutno žive u drugim zemljama na području bivše Jugoslavije, prije svega u Srbiji i Hrvatskoj. Stoga se Tužilaštvo treba uveliko oslanjati na saradnju sa nadležnim organima u tim i drugim zemljama kako bi prikupili dokaze, locirali svjedoke te u nekim slučajevima uhapsili optužene u vezi s postupcima pred Odjelom za ratne zločine.⁷⁴ U tome cilju nadležni organi Bosne, Srbije i Hrvatske i dalje razmjenjuju dokaze u istragama ratnih zločina i u postupcima koji se vode pred domaćim sudovima u tim zemljama.⁷⁵

Međutim, situacija u pogledu optuženih koji imaju državljanstvo zemalja koje ne dozvoljavaju ekstradiciju ostaje nepromijenjena. Osobito, zabrana ekstradicije državljana i

⁷³ E-mail predstavnika civilnog društva u BiH, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 31. oktobar 2006.

⁷⁴ Obaveza država da krivično gone teške povrede međunarodnog humanitarnog prava je utvrđena u svim Ženevskim konvencijama. Osobito, vidjeti Ženevsku konvenciju za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim sukobima na terenu, koja je usvojena 12. avgusta 1949., 75 U.N.T.S. 31, a stupila na snagu 21. oktobra 1950. čl. 49.; Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesna i članova posade broda koji je pretrpio brodolom, koja je donesena 12. avgusta 1949., 75 U.N.T.S. 85, a stupila na snagu 21. oktobra 1950., čl. 50; Ženevska konvencija u vezi sa postupanjem sa ratnim zarobljenicima, donesena 12. avgusta 1949., 75 U.N.T.S. 135, a stupila na snagu 21. oktobra 1950., čl. 129; Ženevska konvencija za zaštitu civila u ratu, koja je donesena 12. avgusta 1949., 75 U.N.T.S. 287, a stupila na snagu 21. oktobra 1950., čl. 146.

⁷⁵ Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 19-21. Naprimjer, nedavno su Hrvatska i Srbija potpisale sporazum o saradnji u predmetima ratnih zločina. Sporazum se ne odnosi na pitanje ustupanja optužnica i ekstradiciju. Intervju Human Rights Watch-a sa sobljern Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006. Vidjeti također i Davor Konjikušić, “Hrvatska i Srbija sarađuju u procesuiranju ratnih zločinaca,” *Southeast European Times*, 7. novembar 2006, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2006/11/07/feature-03 (konsultirano 25. januara 2007).

dalje je utvrđena ustavima Srbije i Hrvatske. Iako ne postoji takva zabrana u Ustavu BiH, ekstradicija nije dozvoljena prema Zakonu o krivičnom postupku.⁷⁶

U nekim predmetima ratnih zločina postoji mogućnost prijenosa postupka pokrenutog u Bosni u nadležnost zemlje u kojoj optuženi ima prebivalište. Ova opcija nije moguća, međutim, ako je djelo kažnjivo kaznom zatvora u trajanju od preko 10 godina te se stoga i ne primjenjuje na najteže zločine počinjene u toku rata.⁷⁷ Zbog toga postoji “praksa nekažnjavanja” onih državljana čija ekstradicija nije moguća i u vezi s kojima ustupanje optužnice nije moguće. U većini slučajeva radi se o direktnim počiniteljima koji koriste tu činjenicu za razliku od lidera višeg ranga od kojih se većini sudi pred haškim tribunalom.⁷⁸ Krivično gonjenje direktnih počinitelja može imati dublji odjek među žrtvama nego što je to suđenje dužnosnika višeg ranga pred haškim tribunalom. Time bi se mogao dati važan doprinos poštivanju vladavini prava u cijeloj regiji.

Bitna konsekvencija izvođenja pred lice pravde onih koji se smatraju odgovornim za teške zločine počinjene u toku rata ističe razlog zbog kojeg nadležni organi u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji moraju preduzeti afirmativne korake kako bi riješili zakonske prepreke njihovom krivičnom gonjenju. Human Rights Watch je informiran, međutim, da nedostaje politička volja za promjenom postojeće situacije — i u pogledu ustupanja postupaka i u pogledu ekstradicije državljana — u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji.⁷⁹ Na kraju, suđenja u predmetima ratnih zločina trebaju se odvijati tamo gdje su zločini počinjeni. Stoga želimo naglasiti da se ustupanje optužnica treba smatrati kratkoročnom mjerom s obzirom da logistika održavanja direktne saradnje među nadležnim organima kada je optužnica ustupljena u cilju osiguranja pravičnog i efikasnog suđenja može biti vrlo kompleksna. Osim toga, suđenje za ratne zločine u zemlji u kojoj su zločini za koje se sudi počinjeni nudi važnu mogućnost žrtvama da se uvjere da je pravda zadovoljena.

⁷⁶ Čl. 415(1)(a).

⁷⁷ Čl. 412(4). Naprimjer, prema Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine br. 3/03 (“Krivični zakon”), zločin genocida (čl. 171), zločin protiv čovječnosti (čl. 172), i ratni zločini protiv civila (čl. 173) kažnjivi su kaznom zatvora iznad 10 godina te se stoga optužnice u tim predmetima ne mogu ustupati drugim zemljama nakon što je postupak pokrenut pred Odjelom za ratne zločine. Optužnice za djela kažnjiva prema Krivičnom zakonu a koje se mogu ustupati drugim zemljama terete optužene za pripadanje grupi u cilju podsticanja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina (čl. 176(2)), pljačkanje ubijenih i ranjenih na frontu (čl. 178), neopravdano odugovlačenje sa predajpm ratnih zarobljenika (čl. 182) i uništavanje kulturnih, historijskih i vjerskih spomenika (čl. 183).

⁷⁸ “Prosecutor at OSCE Permanent Council Urging to End War Crime Impunity Gap,” (Tužiteljica pred Stalnim vijećem OSCE-a apelira na ukidanje prakse nekažnjavanja) izjava za štampu haškog tribunala, 7. septembar 2006., <http://www.un.org/icty/pressreal/2006/p1106-e.htm> (konsultirano 25. januara 2007.).

⁷⁹ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006.

Snažno apeliramo na nadležne organe u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji da postignu sporazum u vezi s ustupanjem optužnica i na kraju o ekstradiciji državljana u predmetima ratnih zločina, pod uvjetom da se neće izricati smrtna kazna, čime bi se osiguralo da optuženi koji su počinili ratne zločine ne prođu nekažnjeno samo na osnovu svog državljanstva. U tome cilju, očekujemo i od međunarodnih aktera, među njima i od predstavnika Evropske unije, da će slično apelirati na nadležne organe u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji da prioritetno riješe ovu prepreku na putu regionalne saradnje.

III. Prava optuženih na pravično suđenje

A. Pregled situacije u domenu krivične odbrane

Pravda mora biti zadovoljena i mora se vidjeti da je to učinjeno da bi se ostvario efikasan efekat na vladavinu prava. Stoga je potrebno osigurati pravično suđenje, što je pravo eksplicitno zagwarantirano Ustavom BiH⁸⁰ preko Evropske konvencije o ljudskim pravima⁸¹ i Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima kojima je Bosna pristupila.⁸² Bitna komponenta pravičnog suđenja je «jednakost strana u postupku» koja se odnosi na princip da se svakoj strani mora pružiti razumna mogućnost da predstavi svoje argumente pod uvjetima koji je neće staviti u suštinski nepovoljan položaj u odnosu na drugu stranu u postupku.⁸³

Došlo je do poboljšanja situacije u protekloj godini u pogledu zastupanja optuženih siromašnog imovinskog stanja koji su se pojavili pred Odjelom za ratne zločine. Human Rights Watch je izrazio zabrinutost u svom prethodnom izvještaju «U potrazi za pravdom» o kvalitetu zastupanja optuženih slabog imovinskog stanja s obzirom da plaćanje zastupnika odbrane imenovanih po službenoj dužnosti prema zakonu nije potrebno sve do završetka postupka.⁸⁴ Ured visokog predstavnika je izmijenio zakon, tako da se prema izmjeni zakona zastupnici odbrane isplaćuju redovito u toku postupka.⁸⁵ Očekujemo potpunu primjenu te odredbe kako bi zastupnici odbrane imenovani po službenoj dužnosti bili adekvatno i redovito plaćani za usluge koje pružaju svojim branjenicima pred Odjelom za ratne zločine. Što se tiče suštinske pravne podrške, Odsjek krivične odbrane, poznat po bosanskom akronimu OKO, formiran je da bi se podrška pružila optuženima pred Odjelom za ratne zločine, a da bi se osigurala jednakost strana u postupku, odnosno odbrane i optužbe. Što se tiče pomoći koja se nudi odbrani, OKO nastavlja da razvija obuku i opću pomoć koju pruža. Domaći zaposlenici Odsjeka rade na izradi programa i provode sve obuke na domaćem

⁸⁰ Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, potpisan 14. decembra 1995. godine, Aneks 4, Ustav Bosne i Hercegovine, član II(3)(e), http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379 (konsultirano 26. januara 2007.) ("BiH Ustav").

⁸¹ Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (ECHR), 213 U.N.T.S. 222, stupila na snagu 3. septembra 1953., dopunjena Protokolima 3, 5, 8 i 11 koji su stupili na snagu 21. septembra 1970., 20. decembra 1971., 1. januara 1990. i 1. novembra 1998., čl. 6(1); Ibid., čl. II(2).

⁸² Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen 16. decembra 1966., G.A. Res. 2200A (XXI), 21 U.N. GAOR Supp. (No. 16) at 52, U.N. Doc. A/6316 (1966), 999 U.N.T.S. 171, čl. 14(1), stupio na snagu 23. marta 1976. Bosna je pristupila Paktu 6. marta 1992.

⁸³ Evropska komisija za ljudska prava, predmet *Kaufman protiv Belgije* (App. 10938/84); (1986) 50 DR 98, str. 115; Evropski sud za ljudska prava, predmet *Delcourt protiv Belgije*, Presuda od 17. januara 1970., Serija A br. 11, stav. 34. Također vidjeti Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 22.

⁸⁴ Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 24-26.

⁸⁵ Odluka Visokog predstavnika kojom se proglašava Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 46/06 ("OHR Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o krivičnom postupku").

jeziku. Obuka će se nastaviti čak i nakon što iz Odsjeka odu međunarodni službenici. Početkom 2007. godine na čelu Odsjeka će se nalaziti direktor iz BiH, iako će sredstva biti na raspolaganju za angažman međunarodnih konsultanata prema kratkoročnim ugovorima, prema potrebi, u toku prvih šest mjeseci 2007. godine.⁸⁶

Fokus obuka koje provodi Odsjek proširen je tako da obuhvata kontinuiranu pravnu edukaciju. OKO će utvrditi kriterije koji će se morati ispoštovati da bi se stekli bodovi kontinuirane pravne edukacije i utvrdit će određeni broj bodova koji se moraju steći da bi advokat ostao na listi advokata koji imaju pravo zastupati klijente pred sudom. Ova obuka će početi početkom 2007. godine.⁸⁷ OKO je naveo da će nastojati osigurati učešće advokata na obuci koji žive i rade izvan Sarajeva.⁸⁸

OKO nudi raznu pomoć zastupnicima odbrane. Naprimjer, svako jutro se održava sastanak na kojem pravnici višeg ranga koji rade u Odsjeku predstavljaju sažetke suđenja koja su pratili prethodnog dana da bi prepoznali suštinska pitanja koja bi mogla biti važna za odbranu. Osim toga, OKO može pružiti pomoć advokatima i u pripremi pravnih argumenata kroz istraživanje pitanja koja se odnose na međunarodno humanitarno pravo.⁸⁹

Osim toga, OKO pruža bitnu pomoć advokatima u pogledu ostvarenja pristupa i istraživanja materijala koji je u posjedu haškog tribunala. To podrazumijeva pristup elektronskoj bazi podataka o dokazima (Evidence Disclosure Suite - EDS), koja sadrži kompletan materijal koji se ne tretira povjerljivim, a koji je prihvaćen kao dokazni materijal pred haškim sudom, te pravosudnoj bazi podataka (Judicial Database - JDB), koja sadrži naredbe, odluke kao i presude haškog suda koje nisu povjerljive prirode. Ta pomoć također podrazumijeva i saradnju sa haškim tribunalom kroz koju se dobivaju informacije izvan tih baza podataka, kao što su izjave zaštićenih svjedoka ili izjave koje nisu prihvaćene kao dokazni materijal. Skupa sa kontinuiranom pravnom edukacijom, ova vrsta pomoći se smatra održivijom u dugoročnom periodu nego što je to izrada pravnih informacija za advokate odbrane po pitanju pravnih novina.⁹⁰

⁸⁶ Međutim, ako nema potrebe za pomoći od strane međunarodnih konsultanata, ta sredstva se neće koristiti. Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO, Sarajevo, 26. septembar 2006.

⁸⁷ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO, Sarajevo, 26. septembar 2006; E-mail od osoblja OKO, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 16. decembar 2006.

⁸⁸ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO, Sarajevo, 21. novembar 2006.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Ibid.

Sve u svemu, ocjena rada Odsjeka je pozitivna. Jedan domaći zastupnik odbrane je izrazio zadovoljstvo obukom koju pruža OKO.⁹¹ Drugi su naveli da je OKO obavio dobar posao u podizanju nivoa umijeća advokata koji zastupaju svoje klijente u postupcima pred Odjelom za ratne zločine.⁹² Također je uspostavljena dobra saradnja i između osoblja Odsjeka i zastupnika odbrane koji koriste njegove usluge.⁹³

Human Rights Watch cijeni veliku predanost Odsjeka procesu tranzicije i njegov fokus na pružanje održive pomoći. S obzirom da OKO vodi listu advokata koji mogu zastupati optužene pred Odjelom, većina advokata je svjesna uloge koju OKO ima u pružanju obuke da bi se ispunili uvjeti za njihovo uvrštavanje na listu. Međutim, Human Rights Watch je obaviješten da mnogi domaći advokati nisu upoznati sa svim uslugama koje OKO pruža.⁹⁴ Naprimjer, advokati često pitaju tužitelje u Posebnom odjelu za ratne zločine da im daju informacije koje se inače nalaze u EDS. To je dovelo do utiska da zastupnici odbrane na suđenjima pred Odjelom ne koriste pomoć koju OKO obezbeđuje u smislu pristupa materijalima haškog tribunala.⁹⁵

OKO treba više nastojati da informira zastupnike odbrane o svim uslugama koje im stoje na raspolaganju. Jedan od načina na koji bi rad Odsjeka mogao biti dostupan javnosti bi mogao biti paket informacija koji bi se distribuirao na sesijama obuke. Taj paket bi mogao obuhvatati izabrani prevedeni informativni materijal, a koji je već dostavljen advokatima, zatim memorandume o aspektima zakona po kojima je urađeno istraživanje i primjere pomoći koju OKO pruža u ostvarenju pristupa informacijama i podacima haškog tribunala. Za advokate koji pohađaju seminare u Sarajevu OKO bi mogao organizirati obilazak prostorija i pregled usluga koje im se nude.⁹⁶ Bolje poznavanje velikog broja usluga koje Odsjek pruža moglo bi dodatno povećati kalibar zastupnika odbrane i pozitivno utjecati na cjelokupan kvalitet zastupanja u postupcima po optužnicama za ratne zločine koji se vode pred Odjelom.

⁹¹ Intervju Human Rights Watch-a sa advokatom, Sarajevo, 26. septembar 2006.

⁹² Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 3. oktobar 2006.; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OHR-a, Sarajevo, 3. oktobar 2006.

⁹³ Intervju Human Rights Watch-a sa advokatom, Sarajevo, 26. septembar 2006; telefonski intervju Human Rights Watch-a sa bivšim članom osoblja OKO, Kopenhagen, 16. novembar 2006.

⁹⁴ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO Intervju Human Rights Watch-a sa bivšim članom osoblja OKO, Kopenhagen, 16. novembar 2006.

⁹⁵ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

⁹⁶ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa bivšim uposlenikom OKO, Kopenhagen, 16. novembar 2006.

B. Izazovi koji bi mogli utjecati na prava optuženih na pravično suđenje

1. *Pristup materijalu haškog tribunala*

Haški tribunal je prikupio veliki broj informacija i dokaza u toku postupaka koji su vođeni ili se vode pred njim, među njima i izjave svjedoka, dokumentovane i fizičke dokaze, kao i audio i vizualne zapise. Osim što olakšava krivična gonjenja i postupke pred domaćim sudom, ovaj materijal može biti od velike pomoći i optuženima, posebno kada se isti svjedoci javljaju u postupcima pred haškim tribunalom i Odjelom za ratne zločine. Naprimjer, neki svjedok je možda dao izjavu pred haškim tribunalom koja nije konsistentna sa izjavom koju je dao pred Odjelom za ratne zločine. Razlika bi se mogla odraziti na vjerodostojnost svjedoka, i zavisno o prirodi razlike u izjavama i uloge svjedoka tokom postupka, i na ishod samog suđenja.

Kao što je to navedeno u gornjem tekstu, OKO omogućava pristup elektronskim bazama podataka haškog tribunala i djeluje kao veza sa haškim tribunalom kako bi se došlo do materijala koji se ne nalazi u tim bazama podataka, kao što su izjave zaštićenih svjedoka. Za takve izjave, može biti potrebno mijenjati zaštitne mjere koje su prethodno date svjedoku kako bi se njegov iskaz mogao dostaviti stranama, uključujući i/ili advokata koji je zastupao optuženu stranu u postupcima pred drugim sudovima. Raspravno vijeće haškog tribunala ima ovlaštenje da mijenja te zaštitne mjere na osnovu zahtjeva haškog tužilaštva ili optuženog pred tribunalom (ili negove odbrane).⁹⁷

S obzirom da optuženi u postupcima koji se vode pred Odjelom za ratne zločine nisu strane u postupcima pred haškim tribunalom, da bi dobio materijal vezan za zaštićene svjedoke, OKO mora dostaviti zahtjev Tužilaštvu haškog tribunala.⁹⁸ Za razliku od Posebnog odjela za ratne zločine, OKO nema zvaničan Memorandum o saradnji sa haškim Tužilaštvom.⁹⁹ Stoga, način saradnje između Odsjeka i haškog Tužilaštva se ostvaruje na ad hoc osnovama.¹⁰⁰ Brine nas da bi ovaj neformalan način rada mogao dovesti do nedosljednosti u rješavanju pojedinih slučajeva (naprimjer, u pogledu vremena i nivoa do kojeg se svaki zahtjev razmatra).

⁹⁷ Pravila postupka i dokazivanja Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, IT/32/Rev38, 13. juni 2006., <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/rpe/IT032Rev38e.pdf> (konsultirano 25. januara 2007.), pravilo 75. i 2.; ICTY, predmet br. IT-05-85-Misc 2, Odluka Predsjednika tribunala po podnesku Registrara u vezi sa zahtjevom Tužilaštva Bosne i Hercegovine u skladu sa pravilom 33(B), 6. april 2005. ("Miscellaneous Decision").

⁹⁸ Predmet *Tužitelj protiv Jankovića*, ICTY, predmet br. IT-96-23/2, Odluka o ustupanju optužnice prema pravilu 11 bis, (apelaciono vijeće), 15. novembar 2005., stav 51.

⁹⁹ Za više detalja o sporazumu o saradnji, vidjeti Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 16-19.

¹⁰⁰ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO, Sarajevo, 26. septembar 2006.

Nadalje, obaveza Tužilaštva prema zaštićenim svjedocima može doći u sukob sa interesima odbrane. Da bi obradio zahtjev za ustupanjem izjave zaštićenog svjedoka, Tužilaštvo ICTY mora prvo obaviti konsultacije sa svjedokom i od njega dobiti pristanak za ustupanje njegove izjave.¹⁰¹ Ukoliko svjedok na to ne pristane, raspravno vijeće može odlučiti da ustupi izjavu ukoliko je to u interesu pravde; inače tribunal može postati «taocem» nerazumnog odbijanja od strane svjedoka.¹⁰² Međutim, opcija direktnog obraćanja sudu da ustupi izjavu ne stoji na raspolaganju optuženiku kojem se sudi pred drugim sudom osim haškog, jer on nema pravo uputiti takav zahtjev. Stoga se optuženik kojem se sudi pred Odjelom za ratne zločine mora oslanjati na haško Tužilaštvo (preko Odsjeka) da bi uputio zahtjev. Međutim, Tužilaštvo ICTY ima pravo odbiti to uraditi.

Ovo pitanje se pokazalo problematičnim u predmetu *Šimšić* pred Odjelom.¹⁰³ Odbrana je otkrila znatne nekonsistentnosti u izjavama istih svjedoka u postupcima pred Odjelom na koje se odbrana fokusirala u toku unakrsnog ispitivanja. Međutim, s obzirom da izjave nisu bile ovjerene, nisu mogle biti ni prihvaćene kao dokaz prema bh. zakonu. S obzirom da svjedoci nisu pristali da se njihove izjave ustupe, Tužilaštvo ICTY je prvo odbilo dostaviti ovjerene kopije i navelo je da nije u poziciji da zahteva od raspravnog vijeća promjenu zaštitnih mjera.¹⁰⁴ Ovjerene kopije izjava su konačno odbrani dostavljene iz ICTY iz razloga što je to u tom predmetu bilo u «interesu pravde».¹⁰⁵

Nekonsistentan pristup vrijednom materijalu koji je u posjedu haškog tribunala, uključujući i dokaze koji optužene eventualno oslobađaju od krivnje, može uveliko utjecati na prava optuženih na pravično suđenje. Zvaničnici haškog tribunala priznaju da nepostojanje mogućnosti advokata koji zastupaju u predmetima u kojima se sudi pred domaćim sudovima da direktno traže izmjene zaštitnih mjera stvara poteškoće.¹⁰⁶ Human Rights Watch je obaviješten da se trenutno radi na tome da se izmijene Pravila postupka i dokazivanja kako bi se domaćim sudovima dala mogućnost da tribunalu dostavljaju zahtjeve za izmjenom zaštitnih mjera.¹⁰⁷ Očekujemo od haškog tribunala da će osigurati pravilnu izradu te izmjene

¹⁰¹ Miscellaneous decision, stav. 15.

¹⁰² Predmet *Tužitelj protiv Kordića i Čerkeza*, ICTY, predmet br. IT-95-14/2, Presuda (raspravno vijeće), 26. februar 2001., Aneks IV: Proceduralni historijat, stav 20.

¹⁰³ U julu 2006. optuženi je proglašen krivim za zločine protiv čovječnosti i osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od pet godina. Predmet *Tužitelj protiv Bobana Šimšića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/04, presuda (prvostepena), 11. juli 2006. Žalbeni postupak je u toku.

¹⁰⁴ *Tužitelj protiv Bobana Šimšića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/04, Molba za obustavom postupka zbog neobjelodanjivanja dokaza, 12. maj 2006., stav 3-9.

¹⁰⁵ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO, Sarajevo, 26. septembar 2006.

¹⁰⁶ Zasebni telefonski intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika haškog tribunala, Hag, 28. novembar i 8. decembar 2006.

¹⁰⁷ Ibid. U skladu s tom izmjenom, zastupnik odbrane bi mogao tražiti od sudija da tribunalu dostave zahtjev u njegovo ime. Takva izmjena bi također mogla omogućiti sudijama da dostave zahtjev i po drugim pitanjima. Značaj davanja te

Pravila, da će ona biti predložena relevantnim tijelima i primijeniti što je prije moguće. U međuvremenu, apeliramo na haški tribunal da sarađuje sa Odsjekom krivične odbrane na konsistentan i efikasan način kako bi mu dostavljao traženi materijal.

2. Kvalitet zastupanja odbrane

Novim Zakonom o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, koji je usvojen 2003. godine, uvedeni su kompleksni instituti adversarnog sistema, među njima i unakrsno ispitivanje svjedoka.¹⁰⁸ Kvalitetno unakrsno ispitivanje svjedoka zahtijeva konstantnu kontrolu nad svjedokom kako bi se preko svjedoka došlo do maksimalnog, poželjnog svjedočenja, a pri tome ograničila sposobnost svjedoka da da nepovoljan iskaz. Kada se djelotvorno koristi, svjedočenje do kojeg se dođe u toku unakrsnog ispitivanja može diskreditirati svjedoka ukoliko se otkriju nekonsistentnosti u njegovom ili njenom svjedočenju te tako doći do činjenica koje idu u prilog jednoj od strana u postupku.

Human Rights Watch primjećuje zabrinutost u pogledu kvaliteta zastupanja odbrane, osobito u pogledu sposobnosti nekih zastupnika da provode djelotvorno unakrsno ispitivanje.¹⁰⁹ Unakrsno ispitivanje od strane zastupnika odbrane često je vrlo slabo i neusmjereno.¹¹⁰ Osim toga, mnogi advokati ne posjeduju forenzički fokus i osnovne vještine zastupanja.¹¹¹ Postoji percepcija da je advokatima potrebna dodatna obuka u adversarnom sistemu.¹¹² Human Rights Watch je informiran da iako je OKO prvobitno planirao advokatima obezbijediti obuku iz domena zastupanja, planovi nisu ostvareni usljed finansijskih ograničenja.¹¹³ U takvoj situaciji OKO nije još uvijek za advokate organiziralo obuku na temu unakrsnog ispitivanja.

mogućnosti sudijama je naglašena u nedavno ustupljenoj optužnici prema pravilu 11 bis u predmetu *Tužitelj protiv Željka Mejakića*. U tom predmetu je sudsko vijeće tribunala koje je razmatralo zahtjev za ustupanjem optužnice navelo da zaštitne mjere date svjedocima ostaju na snazi čak i nakon ustupanja optužnice Odjelu za ratne zločine. Prema BiH zakonu, međutim, zaštitne mjere se mogu jedino primijeniti uz pristanak svjedoka i 30 od 55 svjedoka koji se nalaze pod zaštitnim mjerama haškog tribunala su rekly da više ne žele zaštitne mjere. S obzirom da sud nije imao pravo haškom tribunalu dostaviti zahtjev u vezi s tim svjedocima, sudija prethodnog postupka je bio primoran donijeti kompromisno rješenje i primijeniti iste zaštitne mjere na privremenoj osnovi sve dok haški tribunal ne riješi pitanje izmjene zaštitnih mjera. Vidjeti *Tužitelj protiv Željka Mejakića i ostalih.*, ICTY, predmet br. IT-02-65, Odluka po zahtjevu tužitelja za ustupanje optužnice prema pravilu 11 bis (raspravno vijeće), 20. juli 2005.

¹⁰⁸ Vidjeti, naprimjer, Zakon o krivičnom postupku, čl. 262.

¹⁰⁹ Zasebni intervju Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006; telefonski intervju Human Rights Watch-a sa bivšim uposlenicima OKO, Kopenhagen, 16. novembar 2006.

¹¹⁰ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

¹¹¹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

¹¹² Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

¹¹³ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO, Sarajevo, 16. januar 2007.

Sposobnost vođenja unakrsnog ispitivanja može u nekim slučajevima imati značajan efekat po ishod postupka. U određenoj mjeri je moguće postići kvalitetnije unakrsno ispitivanje jedino kroz iskustvo iz sudnice. Međutim, u svjetlu zabrinutosti koja je izražena u pogledu sposobnosti zastupnika odbrane da se uhvate u koštac sa ovim važnim elementom adversarnog sistema, očigledno je da bi advokati imali koristi od praktične obuke iz unakrsnog ispitivanja. OKO je Human Rights Watchu rekao da planira ponuditi obuku iz unakrsnog ispitivanja 2007. godine, iako organizacija i broj sesija nisu još utvrđeni.¹¹⁴ Apeliramo na OKO da vodi računa o tome da se organizira dovoljan broj sesija na temu unakrsnog ispitivanja kontinuirano kako bi se zastupnicima odbrane dalo što više mogućnosti da usavrše svoje sposobnosti izvan sudnice. Dalje apeliramo na OKO da osigura da program obuke na temu unakrsnog ispitivanja bude adekvatan kako bi se advokati pripremili za neke od izazova koji bi se eventualno mogli javiti u toku sudskog postupka. U mjeri u kojoj je finansijska podrška problem, apeliramo na donatorsku zajednicu da osigura da OKO ima dovoljno sredstava za provođenje ove suštinski važne obuke.

¹¹⁴ Ibid.

IV. Zaštita i podrška svjedocima

A. Zaštita svjedoka

Svjedoci koji su možda direktne žrtve mogu naići na ozbiljne rizike svjedočenja u postupcima u predmetima ratnih zločina. U svjetlu lokacije suda u zemlji na kojoj su zločini počinjeni te izazova koji stoji pred skrivanjem identiteta svjedoka u maloj zemlji kao što je Bosna, rizik za svjedoke da se pojave pred sudom može biti posebno akutan. Ti rizici podvlače značaj potrebe da se osiguraju djelotvorne zaštitne mjere za svjedoke prije, u toku i nakon suđenja. O raspoloživosti i korištenju mjera - unutar i izvan sudnice - govorimo detaljnije u daljnjem tekstu.

1. Korištenje zaštitnih mjera od strane Odjela za ratne zločine

Osim što se promovira sigurnost svjedoka, adekvatnim korištenjem zaštitnih mjera na sudu može se minimizirati trauma koja je povezana sa svjedočenjem u toku postupka. Minimiziranje traume može biti bitan faktor u održavanju dostojanstva svjedoka u toku postupka i očuvanju cjelokupnog kvaliteta svjedočenja. Do danas sudije Odjela za ratne zločine koristili su razne mjere koje im stoje na raspolaganju u skladu sa zakonom o zaštiti svjedoka u sudnici, uključujući i omogućavanje svjedocima da svjedoče putem video linka ili iza zastora, uz iskrivljenje lika i glasa i davanje pseudonima.

Svjedocima koji se pojavljuju pred Odjelom za ratne zločine neke sudije su počele davati nove pseudonime ako su zaštićeni svjedoci koji su svjedočili pred haškim tribunalom. Ova praksa pomaže u sprečavanju nenamjernog otkrivanja identiteta tih svjedoka koje bi moglo biti posljedica ponavljanja istog pseudonima – i istih informacija kojima se vrši identificiranje – u postupku pred Odjelom.¹¹⁵ Pozdravljamo ovu praksu i podstičemo njeno konsistentno usvajanje u svim predmetima u kojima svjedoče svjedoci koji su prethodno svjedočili pred haškim tribunalom i koji žele koristiti pseudonim u postupku pred Odjelom za ratne zločine.

Osim toga, formirana je radna grupa koja treba rješavati pitanja koja se odnose na korištenje zaštitnih mjera od strane suda; u nju su uključeni predstavnici suda, Ureda registrara i Ureda za podršku svjedocima.¹¹⁶ Radna grupa je formirana sa zadatkom da iznađe modus ispunjenja obaveze iz člana 25. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka prema

¹¹⁵ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006. Veća transparentnost postupka pred Odjelom za ratne zločine znači da će možda biti potrebne dodatne mjere u odnosu na one koje su korištene u postupcima pred haškim tribunalom za zaštitu identiteta svjedoka, čak i kada je korišten pseudonim.

¹¹⁶ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 3. oktobar 2006.

kojem sud treba «donijeti pravilnik kojim će se osigurati adekvatno korištenje sredstava zaštite svjedoka.»¹¹⁷ Grupa vrši analizu pitanja zaštite u primjeni zakona i predlaže strategije za rješavanje konkretnih izazova. Te predložene strategije se daju predsjedavajućim svih raspravnih vijeća koji ih zatim dostavljaju sudijama koji su članovi njihovih vijeća i povratne informacije dostavljaju grupi. Na taj način radna grupa želi promovirati konsistentnost u korištenju zaštitnih mjera pred sudom i podstiče komunikaciju među domaćim i međunarodnim sudijama po ovom važnom pitanju.¹¹⁸

Uprkos tim pozitivnim dešavanjima, zabrinjava nas česta praksa suda da se koristi zatvorenim sjednicama; što znači da su javnost i mediji isključeni iz toka sudskog postupka. Do danas su barem dva postupka u predmetima ratnih zločina protiv dva optužena vođenja gotovo u cijelosti na zatvorenim sjednicama suda.¹¹⁹ Jedan od optuženih, Nedo Samardžić, optužen je za ubijanja, prisilno preseljenje civila, oduzimanje slobode, prisiljavanje na seksualno ropstvo, silovanja i progon bosanskih muslimana iz nacionalnih, vjerskih, etničkih i seksualnih razloga.¹²⁰ Drugi optuženi, Radovan Stanković, optužen je za činjenje, podsticanje i pomaganje porobljavanja, mučenje, silovanje i ubijanje nesrpskih civila.¹²¹ Optužnica u ovom predmetu je prva koju je haški sud prema Pravilu 11 *bis* ustupio Odjelu za ratne zločine.

Pravo na javno suđenje je jedno od temeljnih garancija krivičnog postupka.¹²² U Bosni postoji prezumcija u zakonu da će suđenje biti javno.¹²³ Namjera javnosti postupka se prije svega odnosi na zaštitu interesa optuženog.¹²⁴ Pravo na javno suđenje nije, međutim, apsolutno. Naprimjer, i u Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima i u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima stoji da novinari i javnost mogu biti isključeni iz cijelog ili dijela postupka iz razloga javnog reda ili nacionalne sigurnosti ili kada je to potrebno da bi se zaštitila privatnost strana.¹²⁵ Slični izuzeci se nalaze i u bh. zakonu¹²⁶, iako se jasno navodi da

¹¹⁷ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 21/03 ("Zakon o zaštiti svjedoka"); telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 20. novembar 2006.

¹¹⁸ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 20. novembar 2006.

¹¹⁹ U oba predmeta je dozvoljeno promatračima OSCE-a da prisustvuju zatvorenim sjednicama kako bi osigurali poštivanje međunarodnih standarda ljudskih prava.

¹²⁰ *Tužitelj protiv Nede Samardžića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/49, Optužnica, 28. decembar 2005.

¹²¹ *Tužitelj protiv Radovana Stankovića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/70, Optužnica, 7. decembar 2005.

¹²² ICCPR, čl. 14(1); ECHR, čl. 6(1); Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (UDHR), usvojena 10. decembra 1948, G.A. Res. 217A(III), U.N. Doc. A/810 at 71 (1948), čl. 11.

¹²³ Zakon o krivičnom postupku, čl. 234.

¹²⁴ Evropski sud za ljudska prava smatra da: "Ovaj javni karakter štiti strane u sporu od tajnog sudovanja bez uvida javnosti u tok postupka; to je također jedan od načina na koji je moguće održati povjerenje u sud. Transparentnim sudovanjem, otvorenost prema javnosti doprinosi postizanju cilja iz člana 6(1), naime, pravično suđenje." Predmet *Werner protiv Austrije* (App. 21835/93), presuda od 24. novembra 1997.; (1998) 26 EHRR 310, stav 45.

¹²⁵ ICCPR, čl. 14(1); ECHR, čl. 6(1). Pravo optuženog na javno suđenje se mora mjeriti u odnosu na interese koje podrazumijevaju ti izuzeci, kao što je interes zaštite privatnosti žrtava i/ili svjedoka, kako bi se osigurao adekvatan balans

se treba koristiti najblaža moguća mjera.¹²⁷ Potreba za zaštitom privatnosti strana može biti osobito relevantna u postupcima u kojima se pojavljuju žrtve seksualnog nasilja.¹²⁸

Osim prava optuženog na javno suđenje, suđenja za teške povrede ljudskih prava imaju širu svrhu i trebaju, koliko god je to moguće, biti javna. Suđenje otvoreno za javnost može održati povjerenje javnosti u krivično-pravni sistem, omogućiti građanima da iskažu svoje reakcije na zločin, osigurati da sudije i tužitelji ispunjavanju svoju obavezu na odgovoran način, podsticati svjedoke da se odazivaju na svjedočenje i obeshrabrili lažna svjedočenja.¹²⁹ Osim što se time povećavaju znanje i razumijevanje javnosti, što može imati opći efekat odvrćanja od činjenja zločina ubuduće, javnost bi trebala imati mogućnost da ocijeni pravičnost postupka kako bi se osiguralo da je pravda postignuta i da je njeno ostvarenje vidljivo.¹³⁰

Poticanje povjerenja javnosti u pravosudne institucije je osobito važno u situaciji nakon rata u kojoj se nalazi Bosna zbog prepoznatnih nedostataka u pravosudnom sistemu u toku i odmah nakon rata. Zaista, Odjel za ratne zločine je formiran da bi se uklonili ti nedostaci, da bi se poboljšala percepcija javnosti o pravosudnim institucijama i da bi se doprinijelo cjelokupnoj uspostavi vladavine prava u Bosni. Svakako da se može očekivati određeni stepen razlika među sudskim vijećima u primjeni zaštitnih mjera. Međutim, održavanje *kompletnog suđenja* na zatvorenim sjednicama može radikalno promijeniti tok suđenja i percepciju javnosti o toku postupka. Kao što je to slučaj i sa drugim međunarodnim i hibridnim krivičnim sudovima na kojima je opće prihvatanje legitimiteta presuda od strane javnosti krucijalno, prekomjerno praksa pribjegavanja radu na zatvorenim sjednicama može nanijeti dugoročnu štetu širim ciljevima sudovanja.¹³¹

prilikom odlučivanja o tome da li za javnost zatvoriti kompletan ili dio postupka. Vidjeti, naprimjer, predmet *Tužitelj protiv Delalića Delića* (predmet Čelebići), ICTY, predmet br. IT-96-21, Odluka po zahtjevima Tužilaštva za zaštitnim mjerama za svjedoke optužbe pod pseudonimom od "B" do "M" (raspravno vijeće), 28. april 1997., stav 35.

¹²⁶ Zakon o krivičnom postupku, čl. 235.

¹²⁷ Zakon o zaštiti svjedoka, čl. 4.

¹²⁸ Haški tribunal je izjavio da će u obzir uzeti zabrinutost žrtava seksualnog nasilja prilikom razmatranja toga da li će rasprave biti otvorene za javnost. Vidjeti predmet *Tužitelj protiv Tadića*, ICTY, predmet br. IT-94-1, Odluka po zahtjevu Tužilaštva kojim se traži uvođenje zaštitnih mjera za žrtve i svjedoke, 10. avgust 1995. Također vidjeti Rimski statut Međunarodnog kaznenog suda (Rimski statut), U.N. Doc. A/CONF.183/9, 17. juli 1998, koji je stupio na snagu 1. jula 2002., čl. 68(2).

¹²⁹ Vidjeti diskusiju o efektu otvorenosti za javnost suđenja u krivičnim predmetima u "Sixth Amendment at Trial," Georgetown Law Journal Annual Review of Criminal Procedure, vol. 35, juni 2006., str. 608-609.

¹³⁰ Predmet *Tužitelj protiv Kunarica i ostalih.*, ICTY, predmet br. IT-96-23&23/1, Naredba po zahtjevu odbrane u skladu s pravilom 79 (raspravno vijeće), 22. mart 2000, stav 5.

¹³¹ Laura Moranchek, "Protecting National Security Evidence While Prosecuting War Crimes," *Yale Journal of International Law*, vol. 31 (2006), str. 495 (u kojem se navodi: "Milošević je posebno bio vješt u manipuliranju percepcija o nepravdi suda kada je tribunal održavao zatvorene sjednice. Kada se raspravno vijeće pripremalo za odlazak na zatvorenu sjednicu da sasluša zaštićenog svjedoka u vezi sa presretnom komunikacijom, Milošević je napao sud: Milošević: Pa, Želio bih reći dok smo još uvijek na otvorenoj sjednici da sam kategorično protiv te vrste prakse, saslušanja neke vrste tajnih svjedoka.").

U oba predmeta, Samardžić i Stanković, u kojima se sudilo pred Odjelom, tužitelj je podnio zahtjev za isključivanjem javnosti i novinara sa dijela glavne rasprave na kojem su se iznosili dokazi kako bi se zaštitili interesi oštećenih strana – svjedoka.¹³² Sud je naveo nekoliko razloga za isključivanje javnosti sa ta dva suđenja. Prvo, većina svjedoka u oba postupka su bile žrtve silovanja, od kojih su neke bile maloljetne u vrijeme činjenja zločina i od tada pokušavaju ponovo uspostaviti normalan život. Čak i da su se koristile zaštitne mjere kao što su zastori ili iskrivljenje glasa, sadržaj njihovog svjedočenja bi mogao otkriti detalje o svjedocima i na kraju do njihove identifikacije.¹³³ Time se mogao ugroziti ugled i narušiti privatnost tih svjedoka.¹³⁴

Drugo, svjedoci su mogli dati imena navodnih drugih počinitelja povezanih sa zločinima silovanja i seksualnog porobljavanja. Treće, svjedoci su mogli nenamjerno pomenuti imena drugih žrtava koje imaju status zaštićenog svjedoka u istim postupcima.¹³⁵ Na kraju, postojala je zabrinutost da bi optuženi Stanković mogao javnosti objelodaniti identitet i adrese svjedoka, što je prijetio da će učiniti dok je još bio u pritvorskoj jedinici haškog tribunala.¹³⁶

Snažno podržavamo želju suda da sačuva dostojanstvo i privatnost svjedoka, posebno onih koji su žrtve seksualnog nasilja. Također cijenimo da zaštitne mjere koje se koriste u postupcima pred Odjelom za ratne zločine mogu biti različite i u nekim slučajevima striktnije u odnosu na one koje koristi haški tribunal.¹³⁷ Odjel za ratne zločine je osudio Samardžića i Stankovića za zločine protiv čovječnosti¹³⁸ i nema indikacija u detaljima postupaka da su zatvorene sjednice podrivale pravo optuženih na pravično suđenje.¹³⁹ Međutim, u svjetlu

¹³² Suđenje Samardžiću je bilo zatvoreno za javnost od 6. marta 2006. i ponovo je otvoreno za javnost 30. marta 2006. Predmet *Tužitelj protiv Samardžića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/49, presuda (prvostepena), 7. april 2006. ("Presuda protiv Samardžića"). Suđenje Stankoviću je bilo zatvoreno za javnost uz izuzetak pet sesija (12. 25., 27. oktobar, 7. i 14. novembar 2006). Osim toga, dijelovi četiri sesije glavnog pretresa su bili otvoreni za javnost (4. i 13. juli, 4. i 12. septembar 2006). O nekoliko pitanja se razgovaralo na tim otvorenim sjednicama, uključujući i uzimanje u obzir nekoliko činjenica od strane sudija, iznošenje nekih materijalnih dokaza i završne riječi. E-mail OSCE-a, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 30. novembar 2006. i 31. januar 2007.

¹³³ Presuda u predmetu Samardžić, str. 8-9.

¹³⁴ *Tužitelj protiv Stankovića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/70, Odluka o isključivanju javnosti sa glavnog pretresa (raspravno vijeće), 23. februar 2006., str. 2 ("Odluka u predmetu Stanković o isključenju javnosti").

¹³⁵ Presuda u predmetu Samardžić, str. 8-9.

¹³⁶ Odluka u predmetu Stanković o isključenju javnosti, str. 2.

¹³⁷ Naprimjer, sama priroda postupka u Hagu, daleko od teritorije na kojoj su zločini počinjeni, može ići u prilog korištenju najblažih mjera za zaštitu identiteta svjedoka. Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006.

¹³⁸ Stanković je osuđen 16. novembra 2006. u prvostepenom postupku na kaznu zatvora u trajanju od 16 godina. Samardžić je osuđen 7. aprila 2006. u prvostepenom postupku na kaznu zatvora u trajanju od 12 godina i četiri mjeseca.

¹³⁹ Protiv presude u predmetu Samardžić podnesena je žalba u vezi s nekoliko stvari, od kojih se ni jedna ne odnosi na zatvorenost sjednica raspravnog vijeća. *Tužitelj protiv Samardžića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/49, drugostepena odluka kojom se ukida prvostepena presuda (Apelaciono odjeljenje), 29. septembar 2006. Što se tiče predmeta Stanković, haški tribunal je zaključio na osnovu izvještaja OSCE-a o toku postupka, da je okrvljeni imao pravično suđenje. Predmet *Tužitelj protiv Stankovića*, haški tribunal, predmet br. IT-96-23/2, Treći izvještaj Tužiteljice, 7. juni 2006. ("Treći izvještaj Tužiteljice o predmetu Stanković"); pismo od 15. novembra 2006. od Predsjednika

šireg cilja suđenja za ratne zločine kao što je to navedeno u gornjem tekstu, brine nas odluka suda da se javnost isključi iz glavnog pretresa u oba predmeta. Želimo naglasiti da se zaštitne mjere koje sud koristi moraju koristiti na najlakši mogući način prema bh. zakonu, posebno s obzirom na činjenicu da nije moguće uložiti žalbu na odluku suda da se javnost isključi iz cijelog postupka sve dok se ne donese presuda.¹⁴⁰

Praksa drugih vijeća Odjela za ratne zločine ilustrira mogućnost korištenja manje restriktivnih mjera kako bi se zaštitila privatnost svjedoka. Naprimjer, suđenje za ratne zločine u predmetu Gojko Stanković (suđenje u toku u vrijeme pisanja izvještaja) je gotovo u cijelosti održano na sjednicama otvorenim za javnost, bez obzira na činjenicu da optužnica također navodi slične optužbe za seksualno nasilje i nekoliko zaštićenih svjedoka koji su također svjedočili i u postupcima protiv Stankovića i Samardžića.¹⁴¹ Svjedoci su uglavnom svjedočili iza zastora u istoj prostoriji u kojoj se nalazio i optuženi. Njihov identitet, ali ne i svjedočenje, bili su sakriveni od javnosti. Sudije su promptno intervenirale u slučaju neadekvatnih pitanja. Jedna svjedokinja je rekla tužitelju da svome suprugu i djeci nije nikad rekla da je silovana, tako da je predsjedavajući sudskog vijeća podsjetio prisutne u sudnici na njihovu obavezu da ne odaju niti jednu informaciju kojom bi se mogao otkriti identitet svjedokinje ili ugroziti njena privatnost.¹⁴²

U svojoj reakciji na zabrinutost da bi svjedoci mogli otkriti identitet drugih zaštićenih svjedoka, sud se mogao koristiti pseudonimom svjedoka i dijelovi svjedočenja su se mogli dati na zatvorenim sjednicama.¹⁴³ U pogledu zabrinutosti da bi optuženi Stanković mogao otkriti identitet svjedoka, napominjemo da je sa prve sesije glavnog pretresa optuženi odstranjen iz sudnice zbog ometanja rada suda i to prije početka svjedočenja prve zaštićene svjedokinje. Iako je bio redovito pozivan, odbio je prisustvovati svim narednim sesijama, sve do kraja

Međunarodnog tribunala za krivično gonjenje osoba koje su odgovorne za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991., Predsjedniku Vijeća sigurnosti, S/2006/898, 16. novembar 2006., Aneks I, stav 22.

¹⁴⁰ Odluka u predmetu Stanković o isključenju javnosti, str. 3.

¹⁴¹ *Tužitelj protiv Gojka Jankovića*, Sud Bosne i Hercegovine, predmet br. X-KR-05/161, izmijenjena optužnica, 27. juni 2006. Neki svjedoci su svjedočili i u postupku protiv Jankovića i u postupku protiv Stankovića i najmanje pet istih svjedoka je svjedočilo i u predmetu Samardžić. Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.; Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 30. novembar 2006.

¹⁴² Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 29-30 novembar 2006. Žalbeni postupak u predmetu Samardžić je bio otvoren za javnost, što znači da je žalbeno vijeće puštalo snimljene izjave date u prvostepenom postupku. E-mail osoblja OSCE-a, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 30. novembar 2006.

¹⁴³ Treći izvještaj Tužiteljice haškog tribunala o predmetu Stanković, stav 7, fusnota 15.

suđenja.¹⁴⁴ Stoga je validnost ovog razloga za daljnje isključivanje javnosti sa suđenja Stankoviću dovedena u pitanje.¹⁴⁵

U svim predmetima u kojima se primjenjuju zaštićene mjere, tužitelj treba uvijek tražiti najblažu zaštitnu mjeru.¹⁴⁶ Apeliramo na Tužilaštvo da izbjegava preširoke zahtjeve za zaštitnim mjerama, poput onih u postupcima protiv Samardžića i Stankovića da se javnost isključi iz kompletnog postupka. Osim toga, primjećujemo da se od sudskog vijeća traži da od svjedoka dobije pristanak prije nego što odluči po zahtjevu za primjenom zaštitnih mjera, odnosno prije nego što takav zahtjev odobri.¹⁴⁷ Iako je to urađeno, nismo sigurni da su svjedoci u postupcima protiv Samardžića i Stankovića shvatili razliku između raznih zaštitnih mjera koje su se mogle primijeniti.¹⁴⁸ Znatne razlike u zaštitnim mjerama koje su korištene u postupcima protiv Samardžića, Stankovića i Jankovića ističu potrebu da sudska vijeća osiguraju da svjedoci budu upoznati sa svim adekvatnim zaštitnim mjerama kako bi se mogao dobiti njihov pristanak na osnovu informacija koje su im na raspolaganju i kako bi se primijenile zaštitne mjere koje su najmanje restriktivne u skladu s bh. zakonom.

2. Zaštita svjedoka izvan sudnice

Jedinica za zaštitu svjedoka pri Državnoj agenciji za istrage i zaštitu je bh. institucija nadležna za zaštitu svjedoka izvan sudnice u postupcima koji se vode u predmetima ratnih zločina i organiziranog kriminala. Kao što smo naveli u izvještaju «U potrazi za pravdom», ova Jedinica prima finansijsku i tehničku podršku od Ureda registrara. U periodu od januara do septembra 2006. godine, bilo je 65 zaštićenih svjedoka u postupcima po optužnicama za ratne zločine, i procenjeno je da su svi oni trebali dobiti niži stupanj zaštite.¹⁴⁹ Human Rights Watch je informiran da je do sada Odjel za zaštitu svjedoka pri agenciji SIPA pružio adekvatnu zaštitu u dovođenju svjedoka na sud da bi svjedočili i njihovom povratku do mjesta prebivališta.¹⁵⁰

¹⁴⁴ E-mail osoblja OSCE-a, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 30. novembar 2006. Da je optuženi i dalje bio prisutan na raspravama, mogao je biti u izoliranoj kabini sa mikrofonom pod kontrolom predsjedavajućeg sudskog vijeća. Treći izvještaj Tužiteljice haškog tribunala o predmetu Stanković, stav 7., fusnota 15.

¹⁴⁵ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem OKO, Sarajevo, 26. septembar 2006; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006.

¹⁴⁶ Treći izvještaj Tužiteljice haškog tribunala o predmetu Stanković, stav 7.

¹⁴⁷ Zakon o zaštiti svjedoka, čl. 5.

¹⁴⁸ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006.

¹⁴⁹ Drugi izvještaj Ureda registrara, str. 43.

¹⁵⁰ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006.

Po povratku kući svjedocima se daju kontakt informacije o Odjelu za zaštitu svjedoka. U slučaju opasnosti, na svjedoku je da kontaktira Odjel za zaštitu i da od njega traži pomoć.¹⁵¹ U slučaju neposredne opasnosti, Odjel kontaktira policiju u mjestu prebivališta ili boravišta svjedoka koja odmah pruža zaštitu, do dolaska službenika za zaštitu na lice mjesta.

Predstavnici u i izvan Odjela za ratne zločine sa kojima smo razgovarali izrazili su zabrinutost u pogledu kapaciteta agencije SIPA da pruža dugoročnu zaštitu.¹⁵² Odjel za zaštitu svjedoka nije u stanju sistematično pratiti situaciju vezanu za sve zaštićene svjedoke, uglavnom zbog neadekvatnih resursa.¹⁵³ Na svjedocima je da obavijeste Odjel o prijetnjama koje dobivaju nakon svjedočenja, a mnogi svjedoci nisu u stanju ocijeniti opasnost i u nekim slučajevima možda nisu odmah ni svjesni da im je sigurnost ugrožena.

Osiguranje adekvatne zaštite svjedoka je izazov u granicama ograničenih resursa. Budžetska ograničenja Odjela za zaštitu svjedoka naglašavaju značaj kontinuirane finansijske i tehničke podrške Uredu registrara kako bi se održao postojeći nivo zaštite. Snažno apeliramo na bh. organe da pruže dodatnu finansijsku podršku Odjelu za zaštitu svjedoka pri agenciji SIPA kako bi osnažio svoj kapacitet potreban za dugoročno pružanje podrške svjedocima.

Također apeliramo na Odjel za zaštitu svjedoka da se angažira na konsistentnijem praćenju situacije u kojoj se svjedoci nalaze nakon svjedočenja. To može podrazumijevati, naprimjer, kontaktiranje organa unutrašnjih poslova koji su najbliži adresi svjedoka koji će ih upoznati s eventualnom opasnošću po vlastitu sigurnost. Ti organi bi mogli pratiti svjedoka i pružiti obavještajne podatke Odjelu za zaštitu svjedoka. Na toj osnovi bi Odjel mogao ocijeniti prijetnje po sigurnost svjedoka i preduzeti zaštitne mjere predostrožnosti, ukoliko su potrebne.¹⁵⁴ Svakako, potreban je senzitivitet kada svjedok živi u području u kojem je policija eventualno bila uključena u zločine koji su predmet postupka pred Sudom BiH.

Osim toga, primjećujemo sa zabrinutošću odsustvo mjera djelotvorne zaštite svjedoka na kantonalnim i okružnim sudovima.¹⁵⁵ Što se tiče zaštite izvan sudnice, Odjel za zaštitu

¹⁵¹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 2. oktobra 2006; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

¹⁵² Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar i 2. oktobar 2006; intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 28. septembar 2006.

¹⁵³ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

¹⁵⁴ Ibid.

¹⁵⁵ Human Rights Watch, *Šansa za pravosuđe: krivična gonjenja u predmetima ratnih zločina u Republici Srpskoj u BiH*, tom 18, br. 3(D), mart 2006, <http://hrw.org/reports/2006/bosnia0306/>, str. 33-35; Komisija Evropskih zajednica, "Izveštaj o napretku u Bosni i Hercegovini za 2006." SEC (2006) 1384, http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/Nov/bih_sec_1384_en.pdf (konsultirano 27. januara 2007), str. 20; Komitet za Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, "Consideration of Reports Submitted by States

svjedoka pri Agenciji SIPA pruža pomoć kad god je to moguće kantonalnim i okružnim sudovima na ad hoc osnovi, iako nema zakonske obaveze za to.¹⁵⁶ Nepostojanje sistematske zaštite znači da postoje znatna opasnost po svjedoke, čime se mogu podrivati postupci u predmetima ratnih zločina pred kantonalnim i okružnim sudovima. Osim toga, nedostatak zaštite svjedoka pred ovim sudovima može nenamjerno ugroziti one zaštićene svjedoke koji također svjedoče i u postupcima pred Odjelom. Stoga snažno apeliramo na bh. organe da dodijele dodatna sredstva potrebna za rješavanje nedostataka u zaštiti svjedoka u postupcima koji se vode i pred kantonalnim i okružnim sudovima.

B. Podrška svjedocima

Trauma kroz koju su prošli mnogi svjedoci u toku rata u Bosni ukazuje na značaj toga da se osigura adekvatna psihološka podrška svjedocima koji svjedoče u postupcima po optužnicama za ratne zločine. Djelotvornom zaštitom svjedoka može se minimizirati dodatna trauma i strah povezani sa sudjelovanjem u takvim postupcima. Pružanjem zaštite svjedocima mogu se također, u određenoj mjeri, riješiti pitanja koja se odnose na nevoljkost svjedoka i njihov zamor zbog kojih odbijaju davati izjave i svjedočiti. Došlo je do poboljšanja situacije u pogledu pružanja usluga svjedocima u fazi prije i nakon podizanja optužnice, koja je opisana u nižem tekstu.

1. Faza prije podizanja optužnice

Kao što smo naveli u izvještaju «U potrazi za pravdom», Ured za podršku svjedocima je nadležan za pružanje podrške svjedocima kako obrane tako i optužbe u postupcima po optužnicama za ratne zločine koji se vode pred Odjelom.¹⁵⁷ Kao neutralno tijelo, ono se ne smije miješati u fazu prije eventualnog podizanja optužnice. Stoga se potencijalnim svjedocima ne pruža zaštita u toku istražne faze.

Da bi se riješio ovaj nedostatak u podršci, Poseban odjel za ratne zločine je nedavno uveo poziciju «službenika za vezu sa svjedocima». Umjesto pružanja psihološke podrške, primarni zadatak ovog službenika je da u toku faze prije eventualnog podizanja optužnice žrtve i eventaulne svjedoke dovede u kontakt sa vanjskim organizacijama koje pružaju usluge

Parties Under Article 40 of the Covenant,” (Razmatranje izvještaja koje su dostavile zemlje članice prema članu 40. Pakta CCPR/CIBIH/CO/1, Ženeva, 10. novembar 2006., stav 13.; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

¹⁵⁶ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 2. oktobar 2006.; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 2. oktobar 2006.; Zakon o zaštiti svjedoka u Bosni i Hercegovini, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 29/04, čl. 1.

¹⁵⁷ Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 32.

psihičke i fizičke rehabilitacije, kad god su potrebne. Jedna organizacija je već izrazila svoju spremnost da u pružanju potrebnih usluga prioritet dâ osobama koje joj uputi ovaj Odjel.¹⁵⁸

Nakon što se optužnica potvrdi, Ured za podršku svjedocima preuzima nadležnost za pružanje podrške onim svjedocima koji će svjedočiti u postupku, iako se od oficira za vezu očekuje da odigra ulogu u olakšavanju tranzicije i osiguranju neosjetnog prijenosa informacija.¹⁵⁹ Osim koordiniranja žrtava i eventualnih svjedoka u ostvarenju pristupa psiho-fizičkim uslugama, očekuje se da će službenik za vezu sa svjedocima pomoći i u promoviranju jedinstva u Odjelu u smislu pokrića troškova svjedoku, u skladu sa zakonom.¹⁶⁰

2. Faza nakon podizanja optužnice

Ured za podršku svjedocima je pružio osnovnu podršku znatnom broju svjedoka u postupcima za ratne zločine. Od januara do kraja septembra 2006. godine Ured je pružio podršku 372 svjedoka optužbe i odbrane. Taj broj se odnosi prije svega na svjedoke optužbe jer do septembra 2006. nisu svi postupci došli do faze iznošenja dokaza odbrane. Odjel prati situaciju sa svjedocima 15 dana nakon svjedočenja, iako su u 90 posto slučajeva svjedoci izjavili da im ne treba psihološka pomoć.¹⁶¹

Mnogi svjedoci su iskazali druge medicinske potrebe koje nisu zadovoljene od rata, uključujući stomatološke usluge, fizičku terapiju i okulističke usluge. Da bi pomogao svjedocima da riješe svoje potrebe, Odjel sarađuje sa jednom domaćom nevladinom organizacijom koja ih upućuje na važne službe za fizičku rehabilitaciju. Do sada je ovaj Odjel identificirao 15 svjedoka i uputio ih toj nevladinoj organizaciji za daljnje usluge.¹⁶²

¹⁵⁸ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 29. novembar i 1. decembar 2006.

¹⁵⁹ Sadašnji član osoblja Odjela je popunio ovu poziciju i obuka je u toku. Telefonski intervjui Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 1. decembar 2006.

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006.

¹⁶² E-mail osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 30. novembar 2006.

V. Administrativna situacija u Odjelu za ratne zločine

A. Sve veći fokus na tranziciju na domaće organe

Kompetentna i efikasna administracija je neophodna svakom sudu da bi bio djelotvoran. Potreba za djelotvornom administracijom još je veća kada se radi o kompleksnim postupcima koji se vode po optužnicama za masivne zločine, u kojima će se pojaviti veliki broj svjedoka i žrtava i u nekim slučajevima nekoliko optuženih. U Međunarodnom krivičnom sudu za ratne zločine počinjene na prostoru bivše Jugoslavije i u Ruandi postoji neovisno tijelo, Ured registrara, koji rješava administrativne izazove koji su povezani sa vođenjem takvih postupaka. Između ostalog, Ured registrara pri haškom tribunalu je nadležan za vođenje svakodnevnog rada u sudnicama, podnošenje i distribuciju dokumenata, raspored suđenja i pružanje administrativne podrške raspravnim vijećima i Tužilaštvu. Na taj način Ured registrara je «mašina» tribunala koja pruža osnovnu podršku drugim dijelovima za pravilno funkcioniranje.¹⁶³

Da bi se razvio dugoročan održiv kapacitet pravosudnih institucija u BiH nadležnih za procesuiranje ratnih zločina i organiziranog kriminala u skladu sa međunarodnim standardima pravičnog suđenja, krajem 2004. godine Visoki predstavnik i Predsjedništvo BiH su potpisali sporazum kojim se uspostavlja neovisan Ured registrara pri Sudu BiH.¹⁶⁴ Prema tom sporazumu imenovan je međunarodni registrar sa mandatom u trajanju od pet godina, bez mogućnosti njegovog produženja, sa zadatkom praćenja vođenja odjela za ratne zločine i organizirani kriminal i razvoj organa koji su s njima povezani, uključujući i tužilaštvo, zaštitu i podršku svjedocima i informiranje javnosti.¹⁶⁵ Iako se u dokumentu ističe značaj tranzicije, on ne sadrži odredbe o njenoj realizaciji.

U septembru 2006. godine su Visoki predstavnik i Predsjedništvo BiH postigli novi sporazum za Ured registrara.¹⁶⁶ Za razliku od prethodnog dokumenta, sporazum pruža

¹⁶³ David Tolbert, "Reflections on the ICTY Registry," *Journal of International Criminal Justice*, vol. 2, juni 2004., str. 480-485.

¹⁶⁴ Sporazum između Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu i Bosne i Hercegovine o formiranju Ureda registrara za Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju Krivičnog i Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine i za Poseban odjel za ratne zločine i Poseban odjel za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju pri Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, 1. decembar 2004., http://www.registrarbih.gov.ba/files/docs/Old_Registry_Agreement_-_eng.pdf (konsultirano 27. januara 2007) ("Prvi sporazum o Uredu registrara").

¹⁶⁵ Osim toga, Sporazumom se predviđa stvaranje Komiteta za nadzor u čijem su sastavu domaći i međunarodni eksperti koji će, između ostalog, savjetovati donatorske zemlje o implementaciji projekta za Odjel za ratne zločine, održavati saradnju sa domaćim i međunarodnim nevladinim organizacijama u vezi sa strateškim pitanjima i davati ocjene o nezavisnosti i funkcioniranju organa Odjela. Međutim, ovaj mehanizam nadzora nije nikad uspostavljen i Ured registrara je jednostavno preuzeo te funkcije. Vidjeti Prvi Sporazum o Uredu registrara, član 1-3. Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 27. decembar 2006.

¹⁶⁶ Sporazum između Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu i Bosne i Hercegovine o formiranju Ureda registrara za Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju Krivičnog i Apelacionog

pravnu osnovu za prenos osoblja na domaće institucije.¹⁶⁷ Sporazum obuhvata «strategiju integriranja» sa fokusom na tranziciju pravosudnih institucija u BiH sa međunarodnog na kvalificirano domaće osoblje i postepeno preuzimanje finansijske podrške Državnom sudu od strane bh. organa. Cilj strategije se odnosi na osiguranje kompetentnog i održivog domaćeg kapaciteta na Sudu i u Tužilaštvu Bosne i Hercegovine. Stoga su u novom sporazumu utvrđeni detalji inkorporacije bitnih funkcija Ureda registrara u odgovarajuće domaće institucije i konačno zatvaranje Ureda registrara po završetku njegovog mandata, koji je planiran za kraj 2009. godine.

Sporazumom se uspostavlja Vijeće za tranziciju, to jeste, savjetodavno tijelo sa mandatom da koordinira tranziciju Ureda registrara u domaće institucije. Vijeće ima nekoliko nadležnosti u izvršenju svog mandata, kao naprimjer, pružanje pomoći u pripremi i implementaciji prijedloga tranzicije ovlasti Ureda registrara na odgovarajuće domaće tijelo u vezi sa zaštitom svjedoka. Osim toga, Vijeće za tranziciju koordinira i priprema zakonske amandmane koji su potrebni za provođenje tranzicije ovlasti Ureda registrara i integriranje domaćeg osoblja u institucije u Bosni.¹⁶⁸ Upravni odbor, interno tijelo Ureda registrara, omogućava realizaciju «strategije integracije» i tranziciju Ureda registrara. Njegova ovlaštenja se odnose na zapošljavanje, određivanje visine naknade za rad, koordinaciju sa donatorima i mobiliziranje sredstava.¹⁶⁹

Sporazumom su također podijeljene nadležnosti Ureda registrara na dva registrara: jedan je nadležan za administraciju Odjela za organizirani kriminal i ratne zločine (registrar suda), a drugi za posebne odjele za ratne zločine i organizirani kriminal pri Tužilaštvu (registrar Tužilaštva). Odvojene pozicije odražavaju zakonsku i operativnu separaciju između suda i Tužilaštva.¹⁷⁰ Bh. građani trebaju popuniti ove pozicije, s tim da postoji odredba koja omogućava imenovanje postojećeg međunarodnog člana osoblja na period od najviše godinu

odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine i za Poseban odjel za ratne zločine i Poseban odjel za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju pri Tužilaštvu Bosne i Hercegovine, kao i o formiranju Vijeća za tranziciju, koji zamjenjuje Sporazum o Uredu registrara od 1. decembra 2004. godine i njegov Aneks, 26. septembar, 2006, http://www.registrarbih.gov.ba/files/docs/New_Registry_Agreement_-_eng.pdf (konsultirano 27. januara 2007.) ("Novi Sporazum o Uredu registrara").

¹⁶⁷ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 3. oktobar 2006.

¹⁶⁸ Vijeće za tranziciju je sastavljeno od Predsjednika suda, Glavnog tužioca, Registrara, Predsjednika Visokog sudskog i tužiteljskog vijeća, Ministra finansija i trezora i Ministra pravde Bosne i Hercegovine i Direktora Direkcije za evropske integracije. Te promatrače su imenovali Ured visokog predstavnika i Predsjedništvo BiH; finansijski i donatori opreme dostavljaju imena kandidata na razmatranje. Vidjeti Novi sporazum o Uredu registrara, čl. 4.

¹⁶⁹ Novi sporazum o Uredu registrara, čl. 5.

¹⁷⁰ Drugi izvještaj Ureda registara, str. 3.

dana. Trenutno je državljani BiH registrar suda¹⁷¹, a registrar Tužiteljstva je osoba iz strane zemlje.¹⁷²

Pozdravljamo sve veći fokus na tranziciju administrativne strukture suda na domaće organe. U svjetlu značaja osiguranja toga da se kompleksni predmeti ratnih zločina procesuiraju na način koji je konsistentan sa međunarodnim standardima pravičnog suđenja, vrlo je bitna neosjetna tranzicija administrativnih funkcija Ureda registrara na domaće organe. Osim toga, uspostavljanjem okvira tranzicije na domaće organe, novim sporazumom se objezbjeđuje mjera transparentnosti u pogledu toga kako se obaveza prema tranziciji realizira u praksi.

B. Situacija u pogledu upravljanja sudom

Optimiziranje pravosudnih resursa putem efikasnog upravljanja sudom osnovno je za očuvanje prava optuženih na pravično suđenje, kao i prava na suđenje bez odlaganja. Otkako je počeo s radom u martu 2005. godine, Odjel za ratne zločine postiže konstantan napredak u provođenju suđenja. Naprimjer, u toku 2005. godine održana su tri suđenja, donesena je jedna prvostepena odluka i jedna drugostepena kojom je djelimično ukinuta prvostepena presuda. Za razliku od toga, u periodu od januara do kraja septembra 2006. godine pred Odjelom za ratne zločine je započelo suđenje po deset optužnica podignutih protiv 21 optuženog, među kojima je i optužnica podignuta protiv 11 optuženih za genocid. Donesene su tri prvostepene presude, od kojih je protiv dvije uložena žalba, i donesena je jedna pravomoćna presuda.¹⁷³ Urađeno je u praksi nekoliko stvari da bi se dalje povećala efikasnost suđenja i cjelokupna komunikacija među sudijama Odjela za ratne zločine. O ovim inicijativama se detaljnije govori u daljnjem tekstu izvještaja.

1. Mjere za poboljšanje efikasnosti

Rigorozan raspored suđenja je bitan aspekt djelotvornog upravljanja sudom, pod uvjetom da su druga prava optuženika na pravično suđenje ispoštovana (naprimjer, pravo optuženog da ima na raspolaganju adekvatno vrijeme i prostorije za pripremu svoje odbrane). Da bi se promovirala efikasnost postupka, prema procjenama suda, vijeće bi trebalo u idealnoj situaciji potrošiti oko dvanaest šestosatnih radnih dana mjesečno (72 sata) na suđenje ili

¹⁷¹ Ranije imenovani međunarodni registrar je podnio ostavku sudu u martu 2006. godine, i u ostavci je naveo da tempo procesa tranzicije više ne zahtijeva međunarodnog registrara. Balkan Investigative Reporting Network, "All change for Bosnia's registrar," Justice Report, 13. septembar 2006.

¹⁷² Ured registrara je u postupku odabira adekvatnog domaćeg kandidata za tu poziciju. Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 3. oktobar 2006.

¹⁷³ Drugi izvještaj Ureda registara, str. 29-30.

druge rasprave.¹⁷⁴ To je jednako tome kada bi sudsko vijeće trošilo oko 73 do 76 posto svog radnog vremena na sudu.¹⁷⁵

Međutim, nijedan od četiri vijeća pred kojima su se vodili postupci u periodu od aprila do juna 2006. godine nije ispunio normu od 72 sata mjesečno u sudnici i samo je jedno o pet sudskih vijeća prešlo normu u julu i septembru 2006. godine.¹⁷⁶ Faktori koji objašnjavaju razliku između planirane norme i stvarnog broja sati provedenog u sudnici mogu da sadžavaju uključenost sudija u preliminarne pitanja, rasprave i izradu nacrt presuda te prekide u toku suđenja da bi se stranama dalo vrijeme da pripreme ili da odgovore na podneske.¹⁷⁷ Također su se javila i neka nova pravna pitanja u ranim fazama suđenja koja su zahtijevala vrijeme van suda za njihovo rješavanje.¹⁷⁸ Drugi faktor koji je možda utjecao na raspored suđenja je činjenica da Zakon o krivičnom postupku zahteva samo od predsjedavajućeg vijeća da održava saslušanja jednom u 30 dana.¹⁷⁹

Da bi se riješili ti izazovi, utvrđen je ad hoc sistem bolje koordinacije zakazivanja suđenja i povećanja efikasnosti. Za sada ne postoji centralizirani mehanizam zakazivanja suđenja.¹⁸⁰ Iako predsjedavajući vijeća ima ovlaštenje da zakaže suđenje, iz praktičnih razloga sudije vrše konsultacije sa imenovanim službenikom suda, stranama i drugim članovima sudskog vijeća u cilju pripreme plana suđenja. Osim toga, Odjel za sudsku upravu prati zakazivanje i raspored svih suđenja, sumira te informacije i podnosi izvještaje predsjedniku suda, sudijama i službenicima suda kako bi se održala konsistentnost u zakazivanju svih suđenja.¹⁸¹ Druge sudije mogu koristiti te informacije da bi uporedili dužinu vremena koje njihova vijeća provode u sudnici i da bi mijenjali zakazivanje suđenja prema potrebi.

Druga strategija povećanja efikasnosti odnosi se na veće korištenje statusnih konferencija. Statusna konferencija je sastanak strana u postupku prije održavanja suđenja pred sudskim

¹⁷⁴ Drugi izvještaj Ureda registara, str. 33.

¹⁷⁵ Odjel I za ratne zločine i Odjel II za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju Krivičnog i Apelacionog odjeljenja Suda Bosne i Hercegovine i Poseban odjel za ratne zločine i Poseban odjel za organizirani kriminal, ekonomski kriminal i korupciju Tužilaštva Bosne i Hercegovine, "Kvartalni izvještaj Ureda registrara," juni 2006, http://www.registrarbih.gov.ba/files/docs/JUNE_06_REPORT_FINAL.pdf (konsultirano 27. januara 2007.), str. 27 ("Prvi izvještaj Ureda registara").

¹⁷⁶ Prvi izvještaj Ureda registara, str. 27; Drugi izvještaj Ureda registara, str. 33.

¹⁷⁷ Prvi izvještaj Ureda registara, p. 27.

¹⁷⁸ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

¹⁷⁹ Čl. 251(3); Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

¹⁸⁰ Održavanje centraliziranog rasporeda suđenja zahtijeva šire razumijevanje predmeta i pitanja tokom postupka kako bi se preciznije zakazivala suđenja. Konačan cilj je da se utvrdi praksa zakazivanja suđenja jednog za drugim koliko je god to moguće da bi se minimizirala odgađanja. Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 5. decembar 2006.

¹⁸¹ E-mail osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 5. decembar 2006.

vijećem na kojem se rješavaju preliminarne pitanja prije početka suđenja. Iako to nije zakonski utvrđeno, većina sudskih vijeća održava statusne konferencije za rješavanje pitanja i zakazivanje ročišta.¹⁸² U jednom predmetu, naprimjer, sudsko vijeće je održalo nekoliko statusnih konferencija kako bi optužba i odbrana mogli postići saglasnost oko prihvatljivosti činjenica do kojih je došao haški tribunal.¹⁸³ Postizanje saglasnosti oko takvih činjenica prije suđenja znači da strane nisu morale iznositi dokaze u vezi s tim činjenicama, za što bi inače trebalo puno dragocjenog vremena pred sudom. Sudska vijeća također sve više koriste statusne konferencije skupa sa stranama da bi došla do informacija u vezi sa proceduralnim pitanjima (kao što su pitanja koja se odnose na otkrivanje dokaza, prijevod itd.), da bi utvrdila rokove za rješavanje tih pitanja i dugoročan raspored održavanja ročišta.

Ove novine predstavljaju važne inicijative čiji je cilj povećanje efikasnosti rada suda. Kompleksnost predmeta ratnih zločina podrazumijeva i to da postupci pred sudom mogu biti vrlo dugi, što podvlači značaj održavanja efikasnosti u procesuiranju tih slučajeva. Očekujemo primjenu dodatnih mjera kojim će se povećati efikasnost suda, uključujući i dalje poboljšanje zakazivanja ročišta, dok će se pritom voditi računa o pravima optuženih na pravično suđenje.

2. Komunikacija među sudijama

Kao nova institucija, jedan od izazova sa kojima se Odjel suočava odnosi se na nepostojanje pravnih principa za Odjel od kojih bi sudije mogle poći kada se susreću sa kompleksnim materijalnim i procesnim pravnim pitanjima. Da bi se optimizirali pravosudni resursi, važno je graditi spoznaju i komunikaciju među raznim sudskim vijećima o novinama u jurisprudenciji Odjela. Poznavanje presuda drugih sudskih vijeća i njihovih aktivnosti može pomoći sudijama da utvrde i usavrše odgovore na često nova pravna pitanja koja se javljaju u postupcima koji se vode po optužnicama za ratne zločine. Takve spoznaje mogu također utjecati na konsistentnost, gde priliči, u smislu toga kako se tim pitanjima pristupa.

Da bi se olakšala komunikacija sa Sudom BiH, Odjel za sudsku upravu je nedavno uveo elektronsku bazu podataka o potvrđenim optužnicama, materijalnim odlukama i presudama koje su donijeli odjeli za organizirani kriminal i ratne zločine. Baza podataka sadrži dokumente i na engleskom i na bosanskom-hrvatskom-srpskom i pretrage se mogu u potpunosti vršiti na tim jezicima. Iako je tek nedavno instalirana, rezultati pokazuju da

¹⁸² Zasebni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika suda, Sarajevo, 29. septembar i 2. oktobar 2006.; e-mail od osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 5. decembar 2006.

¹⁸³ Balkan Investigative Reporting Network, "Mandic: Fourth status conference scheduled," Justice Report, 13. oktobar 2006.

sudsko osoblje vrlo često, uveliko koristi bazu podataka.¹⁸⁴ Zaista, ova sveobuhvatzna baza podataka je prepoznata kao bitan instrument koji omogućava komunikaciju među sudijama.¹⁸⁵ Kao takva, baza podataka može pomoći u izgradnji jake jurisprudencije u kompleksnim sudskim postupcima.

¹⁸⁴ E-mail od osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 7. decembar 2006. Baza podataka također ima i napredno pretraživanje koje korisniku omogućava da smanji pretragu preko, naprimjer, ključnih riječi, datuma, imena i zakonskih odredbi..

¹⁸⁵ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 20. novembar 2006.

VI. Strategija Odjela za ratne zločine za informiranje i komuniciranje s javnošću

A. Situacije u pogledu informiranja i komuniciranja s javnošću

Djelotvorno informiranje javnosti (outreach) i komunikacija su bitni da bi postupci koji se vode pred Odjelom za ratne zločine bili smisleni i da bi zajednice koje su najviše bile pogođene zločinima počinjenim u toku rata imale uvida u njih te da bi se dao smisao pravnog sredstva i smiraj. Iako fizička blizina Odjela za ratne zločine lokacijama na kojima su se zločini desili Odjelu daje izuzetnu prednost u smislu uključenosti građana Bosne u njegov rad, ne može se pretpostaviti da je sama fizička blizina dovoljna da bi Odjel imao utjecaja. Potrebna su dodatna nastojanja da bi se rad Odjela shvatio i da bi bio relevantan i da bi se potencijal Odjela za jačanje vladavine prava u Bosni u potpunosti realizirao. Nadalje, s obzirom da se Odjel nalazi u Sarajevu, važno je nastojati da se dođe do ljudi u cijeloj zemlji kako se ne bi percipirao kao izolirana institucija.

Osim toga, u Bosni postoji rasprostranjena percepcija u svakom od tri naroda da su najviše propatili tokom rata, kao i paralelna očekivanja da će se zločinima počinjenim protiv njihovog naroda dati prioritet u krivičnom gonjenju. Stanje stvari naglašava potrebu za snažnim programom informiranja javnosti i komuniciranja kako bi se odgovorilo na očekivanja i da bi se suprotstavilo pokušajima nacionalističkih političara i drugih koji nastoje izmanipulirati ili podrivati rad suda u vlastitom interesu.¹⁸⁶ Rasprostranjena distribucija preciznih informacija o radu Odjela za ratne zločine u pristupačnim oblicima je stoga izuzetno važna.

Služba za informiranje javnosti (Public Information and Outreach Section – PIOS) pri Uredu registrara koordinira veliki broj aktivnosti Odjela na informiranju javnosti i komuniciranju. Kao što je to naglašeno u izvještaju «U potrazi za pravdom», primarni metod suda u ostvarenju interakcije sa lokalnim zajednicama je metod koji se provodi preko Mreže podrške sudu (Court Support Network-CSN).¹⁸⁷ Prvobitni cilj je bio da se angažira osam centara nevladinih organizacija širom Bosne u prvi «krug» Mreže. Koordinator tih nevladinih organizacija bi zatim regrutovali relevantne organizacije i institucije u svom geografskom području rada za učešće u drugom «krugu» Mreže.

¹⁸⁶ Intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 26. septembar 2006.; intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

¹⁸⁷ Human Rights Watch, *U potrazi za pravdom*, str. 35-37.

Trenutno postoji pet nevladinih organizacija u prvom «krugu» i oko 300 organizacija u drugom «krugu» Mreže.¹⁸⁸ Nijedna od tih organizacija ne prima sredstva od Ureda registrara, što znači da djeluju neovisno od suda. Sudski službenici su rekli Human Rights Watchu da je interakciju suda sa mrežom preuzeo Ured za podršku svjedocima, iako je odnedavno uvedena veća koordinacija sa Službom za informiranje javnosti.¹⁸⁹ Do nedavno se Mreža prije svega fokusirala na pružanje podrške žrtvama i svjedocima a ne na distribuciju informacija javnosti o aktivnostima suda.¹⁹⁰ Na osnovu nedavnih diskusija među pet nevladinih organizacija u prvom krugu Mreže i predstavnika suda, očekuje se da će aktivnosti Mreže preći na opće odnose sa javnošću u ime suda, uključujući i distribuciju informacija.¹⁹¹

Služba za informiranje javnosti je pokrenula i neke druge inicijative za kontakte sa javnošću, uključujući i obilazak suda od strane onih koji su zainteresirani za njegov rad.¹⁹² Osoblje Službe za informiranje je putovalo i van Sarajeva kako bi javnost upoznalo s radom suda.¹⁹³ U toku su aktivnosti na pripremi lako čitljive brošure sa općim informacijama o radu suda i njegovom mandatu.¹⁹⁴ Osim toga, predstavnici Posebnog odjela za ratne zločine su učestvovali na skupovima organiziranim u cilju informiranja javnosti kadgod su ih pozivale domaće nevladine organizacije i druga udruženja.

Što se tiče komunikacije s medijima, sud ima web stranicu sa detaljnim sadržajem, koja sadrži informacije o konkretnim predmetima, kao što su sažeci predmeta i kopije optužnica i presuda, kada su na raspolaganju.¹⁹⁵ Sopštenja za novinare sa relevantnim informacijama o predmetima i o sudu općenito, također su objavljena na web stranici. Osim toga, Služba dostavlja elektronskom poštom sedmične izvještaje o događanjima na sudu. U Službi za informiranje javnosti postoji glasnogovornik suda, ali je opća politika da se Predsjednica suda obraća u ime suda.¹⁹⁶ Sud ne održava redovite sastanke ni konferencije za novinare sa

¹⁸⁸ E-mail od osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 30. novembar 2006. Centri koji su u funkciji su smješteni u Sarajevu, Mostaru, Prijedoru, Bijeljini i Tuzli. Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 18. decembar 2006.

¹⁸⁹ E-mail od osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 21. decembar 2006.

¹⁹⁰ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006.

¹⁹¹ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 18. decembar 2006.

¹⁹² Vidjeti "Studenti prava iz Sarajeva u posjeti Sudu BiH," izjava za štampu Suda Bosne i Hercegovine, 15. decembar 2006, <http://www.sudbih.gov.ba/?opcija=aktivnosti&id=57&jezik=e> (konsultirano 27. januara 2007).

¹⁹³ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 27. decembar 2006.

¹⁹⁴ Kao što je navedeno u izvještaju *U potrazi za pravdom*, na str. 39, Služba za informiranje javnosti je objavila brošuru sa "često postavljanim pitanjima" u vezi sa sudom. Međutim, dokument je kritikovan zbog pravnog jezika i prevelike stručnosti, tako da će nova brošura sadržati opće informacije o sudu pristupačnije sopštene. Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 18. decembar 2006.

¹⁹⁵ Vidjeti <http://www.sudbih.gov.ba/> (konsultirano 25. januara 2007).

¹⁹⁶ Zasebni telefonski intervju Human Rights Watch sa dva predstavnika suda, Sarajevo, 18. i 27. decembar 2006.

predstavnicima medija i javnosti.¹⁹⁷ Poseban odjel za ratne zločine ima svog glasnogovornika i objavljuje izjave za štampu prema potrebi.

B. Informiranost javnosti o aktivnostima Odjela

1. Interakcija suda sa medijima

Zbog svoje mnogobrojne publike, televizija, štampa i radio su dragocjeni instrumenti za rasprostranjenu distribuciju informacija o radu suda, uključujući i informacije čiji je cilj pojašnjenje pogrešnih percepcija o sudu. Uprkos gore navedenim inicijativama, Human Rights Watch je upoznat sa zabrinutošću koja postoji unutar i izvan Odjela da sadašnja strategija komuniciranja suda s javnošću nije dovoljna.¹⁹⁸ Zbog toga obični građani u Bosni nisu dovoljno informirani o radu suda.¹⁹⁹ Negativne reakcije u Republici Srpskoj sve do nedavnih izbora u Bosni kada se tvrdilo da je Odjel «sud za Srbe» s obzirom da se pred njim sudi samo Srbima, ilustriraju činjenicu da se nedovoljno vodi računa o očekivanjima u vezi sa sudom.²⁰⁰ Služba za informiranje javnosti je malo toga uradila na rješavanju negativne percepcije o sudu u Republici Srpskoj o čemu izvještavaju mediji.²⁰¹ U Federaciji Odjel nailazi na kritike od strane udruženja žrtava da nije dovoljno urađeno na gonjenju počinitelja zločina protiv njih.

Što se tiče konkretnih problema u vezi sa pristupom suda medijima, primjećujemo, naprimjer, da se izjave za štampu o važnim događanjima na sudu ne objavljuju uvijek istog dana, što dovodi do kašnjenja u blagovremenom informiranju javnosti. Osim toga, nije moguće osloniti se na postojeći raspored suđenja, usljed netačnih i nepotpunih promjena,²⁰² što može dovesti do praznina u medijskom izvještavanju. Služba za informiranje javnosti treba slati izjave za štampu blagovremeno. Odjel za sudsku upravu i Služba za informiranje javnosti trebaju također osigurati tačnost i brzu distribuciju rasporeda suđenja medijima i javnosti.

Osim toga, nema redovitih sastanaka između predstavnika suda i medija. Služba za informiranje javnosti je učinila pokušaj neformalne komunikacije sa medijima kroz organiziranje doručka s predstavnicima medija uz prisustvo Predsjednice suda, Glavnog

¹⁹⁷ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 18. decembar 2006.

¹⁹⁸ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006; odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 26. septembar i 2. oktobar 2006.

¹⁹⁹ Intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 26. septembar 2006.; intervju Human Rights Watch-a sa predstavnicima UNDP-a, Sarajevo, 29. septembar 2006; Balkan Investigative Reporting Network, "Justice far from public eyes," Justice Report, 25. decembar 2006.

²⁰⁰ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 27. septembar 2006.

²⁰¹ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006.

²⁰² Balkan Investigative Reporting Network, "Association asks for more effective press department," 28. novembar 2006, <http://www.bim.ba/en/38/40/1787/?&SearchKeywords=effective%2Bpress%2Bdepartment%2Bdecember> (konsultirano 27. januara 2007.); e-mail Human Rights Watch-u od predstavnika bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 28. novembar 2006.

tužitelja i registrara, kao i predstavnika medija. Iako se smatrala uspješnom i iako je postojala namjera da postane rutina, ova inicijativa nije nikad ponovljena.²⁰³ Ne postoje ni redovni press briefing sesije za predstavnike medija.²⁰⁴ Umjesto toga, Služba za informiranje javnosti održava primarni kontakt sa medijima putem telefonskih poziva od novinara koji traže informacije o radu suda. U prosjeku sud primi od 20 do 100 poziva dnevno (osim e-mail poruka), ovisno o dešavanjima na sudu.²⁰⁵

Postojeća situacija vezana za glasnogovornika suda također je uzrokom zabrinutosti. Kao što smo naveli u gornjem tekstu, generalno, iako postoji glasnogovornik u Službi za informiranje javnosti, Predsjednica suda se obraća medijima u ime suda. Politika je da se ne daju komentari na mišljenja koja su izražena u medijima; umjesto toga, sudske odluke i presude trebaju govoriti same za sebe.²⁰⁶ Možemo cijeniti potrebu da se izbjegne debata sa novinarima o radu suda. Međutim, u svjetlu negativnih percepcija koje su opisane u gornjem tekstu, politika odbijanja davanja komentara na negativne medijske reakcije nije sredstvo putem kojeg je moguće riješiti pogrešnu percepciju javnosti o radu suda.

Aktivan glasnogovornik može imati važnu ulogu u oblikovanju mišljenja javnosti tako što će objasniti aktivnosti suda medijima i braniti odluke suda od kritika, kada je to potrebno. Neko izvan pravosudnih organa bi trebao preuzeti tu ulogu jer sudija koji daje komentare na aktivnosti suda na robusniji način potencijalno zapada u sukob s potrebom da održi dojam nepristrasnosti.²⁰⁷ Učešće u konstruktivnoj, redovitoj diskusiji s medijima moglo bi spriječiti širenje dezinformacija o radu suda i izbjeći stvaranje negativnog mišljenja i članaka o radu suda. Uloga registrara haškog tribunala i glasnogovornika Odjela za ratne zločine u davanju izjava za novinare, uključujući i one koje bi se odnosile na neka kontroverzna pitanja, te davanje odgovora na upite medija na redovitim susretima s novinarima dobar je primjer toga kako glasnogovornik može preuzeti više inicijativa za komuniciranje s medijima i javnošću.²⁰⁸

²⁰³ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006.; E-mail od predstavnika bosanskog civilnog društva, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 28. novembar 2006.; Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 18. decembar 2006.

²⁰⁴ E-mail od predstavnika bosanskog civilnog društva, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 28. novembar 2006.

²⁰⁵ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 18. decembar 2006.

²⁰⁶ Intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 29. septembar 2006; telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 27. decembar 2006.

²⁰⁷ Objavljivanje otvorenog pisma kojeg su potpisala dva međunarodna suca u odgovoru na napade na sud i tužilaštvu prije općih izbora u Bosni. "U vezi sa nedavnim napadima na Državni sud Bosne i Hercegovine i Tužilaštvo BiH," Sarajevo, 4. septembar 2006. (primjerak u posjedu Human Rights Watch-a).

²⁰⁸ Vidjeti, naprimjer, "Vojislavu Šešelju sudsko vijeće dodijelilo zastupnika odbrane," izjava za štampu haškog tribunala, 21. avgust 2006, <http://www.un.org/icty/pressreal/2006/p1102-e.htm> (konsultirano 25. januara 2007.); "Tribunal zabrinut oko Šešeljevih postupaka kojima uveliko ugrožava svoje zdravlje," izjava za štampu haškog tribunala, 30. novembar 2006, <http://www.un.org/icty/pressreal/2006/p1132-e.htm> (konsultirano 25. januara 2007).

Služba za informiranje javnosti treba imati aktivnijeg glasnogovornika koji će se efikasnije baviti medijima, i kroz izdavanje izjava za štampu i kroz održavanje redovitih konferencija za novinare putem kojih će dati objašnjenje i odgovore na pitanja o konkretnim stvarima koje se odnose na rad suda. Takvim pristupom će se izbjeći negativna pisanja medija o sudu i podsticat će se bolja informiranost javnosti o njegovom radu. Osim toga, apeliramo na Službu za informiranje javnosti da razmotri i neke druge načine uključivanja medija u rad suda. To bi se moglo, naprimjer, odnositi i na davanje novinarima indeksa sedmičnih predstavljeni Odjelu za ratne zločine, kao i zahtjeva, odluka i presuda.²⁰⁹ Olakšavanjem pristupa informacijama o radu suda na ovaj način novinari bi mogli lakše doći do odgovora na svoja pitanja i to unaprijed, i kada je to potrebno, postavljati pitanja osoblju suda, kao i samom glasnogovorniku, da bi se osiguralo tačno medijsko izvještavanje.

2. Saradnja Posebnog odjela za ratne zločine s medijima

Sve do nedavno odnosi između Posebnog odjela za ratne zločine i medija nisu bili dovoljno razvijeni da bi se nešto učinilo povodom negativnog pisanja o radu Odjela. Naprimjer, iako ima svog glasnogovornika, nije bilo nastojanja da se održavaju redoviti sastanci s predstavnicima medija na kojima bi se objasnila politika Tužiteljstva. I zaista, nepostojanje konsistentne saradnje s medijima je možda jedan od faktora koji je doprinio znatnim negativnim nabojem medijskih izvještavanja o Odjelu, kao što je to opisano u dijelu II (B).

Nakon našeg istraživanja na terenu u Bosni u svrhu izrade ovog izvještaja, Human Rights Watch je doznao da postoje planovi za unapređenje strategije Odjela za saradnju s medijima da bi se pojačala interakcija sa novinarima. Postoji inicijativa da se uspostavi Ured za informiranje javnosti i za kontakte s medijima pri Tužilaštvu BiH. Na čelu ovog Ureda bi bio službenik za informiranje javnosti koji bi skupa sa Glavnim tužiteljem radio na koordinaciji strategije Tužilaštva za odnose s medijima, koja bi obuhvatala i strategiju Posebnog odjela za ratne zločine. Novoimenovani zamjenik registrara za Tužilaštvo također će, među ostalim zadacima, sarađivati sa Uredom za informiranje javnosti i za kontakte s medijima. Osim toga, Poseban odjel za ratne zločine predviđa održavanje redovitih sastanaka s novinarima ubuduće.²¹⁰ Očekujemo brzu realizaciju ovih planova.

²⁰⁹ E-mail od predstavnika bosanskog civilnog društva, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 28. novembar 2006. Haški tribunal je usvojio takvu praksu. Vidjeti, naprimjer, <http://www.un.org/icty/briefing/2006/PB061115.htm> (konsultirano 27. januara 2007).

²¹⁰ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 19. decembar 2006.

3. Dodatne inicijative koje su potrebne da bi se javnost uključila

Iako su mediji bitan instrument za distribuciju informacija o radu Odjela za ratne zločine u javnost, na kraju, oni su neovisni od Odjela i osmišljavaju vlastite poruke. Djelotvorna informativna kampanja o radu Odjela za ratne zločine stoga zahtijeva inicijative osim onih koje su usmjerene na medije da bi se javnost direktno uključila u njegov rad. Osim što bi sud i Tužilaštvo imali više sluha za pitanja i zabrinutost javnosti, komuniciranjem sa javnošću može se optimizirati efekat Odjela tako što će se pomoći unapređenje legitimiteta njegovog rada.

Kao što je navedeno u gornjem tekstu, sud pokušava da ostvari kontakte s javnošću, kao naprimjer organiziranjem grupnih posjeta sudu. Ipak, brine nas što nastojanja suda u pravcu direktne komunikacije sa javnošću nisu dovoljna.²¹¹ Naprimjer, postoje izvještaji o slaboј komunikaciji između suda i nevladinih organizacija koje sudjeluju u Mreži CSN.²¹²

Pozdravljamo najnovija nastojanja suda da se uključi u rad s članovima prvog «kruga» Mreže CSN kako bi pojasnio svoju ulogu u distribuciji informacija o sudu i njegovom radu. Snažno apeliramo na Službu za informiranje javnosti da aktivno njeguje saradnju sa Mrežom CSN u kontinuitetu kako bi osigurala da će to ostati prioritet i da se tačne informacije o sudu i njegovom radu redovito distribuiraju javnosti.

Osim toga, iako Ured za podršku svjedocima, koji je trenutno uveliko angažiran na koordiniranju interakcije suda sa Mrežom CSN, može pružiti dragocjene informacije o određenim aspektima rada suda, odgovornost za Mrežu CSN – i za kontakte s javnošću generalno – treba prije svega biti na Službi za informiranje javnosti. Također želimo naglasiti da iako neovisna mreža CSN može biti bitno sredstvo distribucije informacija u cijeloj Bosni, ona ne može istisnuti potrebu na strani suda da se direktno angažira na direktnom komuniciranju s građanima BiH.²¹³

Human Rights Watch je obaviješten da će budžet Službe za informiranje javnosti za 2007. godinu biti znatno viši u odnosu na budžet za 2006. godinu.²¹⁴ Predložena je inicijativa da se provede istraživanje kako bi se odredio nivo informiranosti javnosti o radu suda i Tužilaštva. Ovo istraživanje će nadalje pružiti «osnovicu» za kreiranje efikasnog programa za podisanje

²¹¹ Odvojeni intervjui Human Rights Watch-a sa tri predstavnika bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 26. septembar i 2. oktobar 2006.

²¹² Balkan Investigative Reporting Network, "Justice far from public eyes," Justice Report, 25. decembar 2006.

²¹³ Intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 26. septembar 2006.

²¹⁴ Ured registrara je nedavno primio donaciju u znatnom iznosu od Vlade Švicarske. Od doniranih sredstava, 70,000 će biti uloženo u aktivnosti na informiranju javnosti i Suda i Tužilaštva. E-mail od osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 21. decembar 2006.

svijesti javnosti o ovome u budućnosti.²¹⁵ Osim toga, očekuje se da će se dio budžeta Službe za informiranje javnosti iskoristiti za provođenje dodatnih aktivnosti na informiranju javnosti izvan Sarajeva.²¹⁶

U utvrđivanju efikasnije strategije informiranja javnosti, preporučujemo iskustvo Specijalnog suda za Sierru Leone. Kao i Odjel za ratne zločine, Specijalni sud je smješten u zemlji u kojoj su se zločini desili. Specijalni sud je donio robusnu strategiju informiranja i komuniciranja s javnošću kako bi stanovništvo shvatilo njegov rad i značaj za građane Sierra Leonea. Naprimjer, Odjel za informiranje javnosti (Outreach Unit) pri Specijalnom sudu ima svoje zaposlene u pokrajinama Sierra Leonea gdje ostvaruju saradnju sa lokalnim društvenim mrežama kako bi izvršili distribuciju informacija kroz radionice, treninge i prikazivanje u tu svrhu pripremljenih video materijala. Materijali pojašnjavaju ulogu sudija, tužitelja i advokata odbrane u pravičnom suđenju i daju jednostavna objašnjenja kompleksnih pravnih pitanja kao što su jurisdikcija i izazovi pred zakonskim temeljem suda. Odjel suda za informiranje javnosti također organizira radionice na kojima educira pravnike iz Sierra Leonea o sudu i njegovim pravilima, i pomaže da se prevaziđu pogrešne percepcije i konfuzija o sudu u tom važnom segmentu društva.²¹⁷

Međutim, smatramo da je kapacitet Službe za informiranje javnosti ipak ograničen za utvrđivanje i provođenje ambicioznije strategije komuniciranja s javnošću u Bosni zbog broja uposlenih. Postoje samo tri osobe koje rade u Službi na koordinaciji svih aktivnosti suda u vezi sa kontaktima s medijima i informiranja javnosti, i ne postoje planovi za nova zapošljavanja u bliskoj budućnosti.²¹⁸ Stoga snažno apeliramo na Ured registrara da odvoji sredstva za zapošljavanje dodatnog broja ljudi u Službi za informiranje javnosti što je prije moguće kako bi osigurao da je Ured u potpunosti u stanju izvršavati svoj mandat na djelotvoran način.

Što se tiče strategije Tužilaštva za informiranje javnosti, ranije su predstavnici Posebnog odjela za ratne zločine u ograničenoj mjeri nastojali uvesti aktivnosti na direktnom komuniciranju sa javnošću. Iako su predstavnici Odjela prisustvovali konferencijama s

²¹⁵ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 19. decembar 2006.

²¹⁶ E-mail od osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 27. decembar 2006.

²¹⁷ Human Rights Watch, *Justice in Motion: The Trial Phase of the Special Court for Sierra Leone*, vol. 17, no. 14(A), oktobar 2005, <http://hrw.org/reports/2005/sierraleone1105/>, str. 29.

²¹⁸ E-mail osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 1. decembar 2006.; telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 18. decembar 2006.

predstavnicima javnosti ranije, to prisustvo je bilo samo na zahtjev drugih organizacija.²¹⁹ Stoga ti predstavnici ovise o planovima – i publici – tih vanjskih organizacija u prenošenju važnih i često osjetljivih informacija o mandatu Odjela i njegovim aktivnostima. Strategija Odjela za učešće u aktivnostima organiziranim u cilju informiranja javnosti je u velikoj mjeri reaktivna.²²⁰

Međutim, Human Rights Watch je doznao za planove na intenziviranju strategije informiranja javnosti. Predviđeno je da Odjel sam vrši organizaciju, te će tako imati veću kontrolu nad porukama koje odašilje u javnost vezano za svoj rad.²²¹ Naprimjer, ako Odjel radi na nekom slučaju vezano za zločine počinjene u Foči, predstavnici Odjela će ići u Foču da objašnjavaju zločine navedene u tačkama optužnice i daju odgovore na postavljena pitanja. Na taj način Odjel planira upoznavati građane BiH sa svojim radom.²²²

Cijenimo sve veća nastojanja Odjela za poboljšanjem svoje interakcije sa javnošću i očekujemo realizaciju plana u praksi. Osim toga, želimo naglasiti još jednom značaj utvrđivanja i usvajanja strategije Odjela za odabir i vođenje predmeta i njenu široku distribuciju u javnosti preko ciljanih i redovitih susreta kako bi optimizirao svoj efekat.

²¹⁹ Odvojeni telefonski intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 19. i 20. decembar 2006.

²²⁰ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 19. decembar.

²²¹ Odvojeni telefonski intervjui Human Rights Watch-a sa dva predstavnika Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 19. i 20. decembar 2006.

²²² Telefonski intervjui Human Rights Watch-a sa osobljem Posebnog odjela za ratne zločine, Sarajevo, 20. decembar 2006. Zamjenik registrara će vjerovatno imati vodeću ulogu u aktivnostima na informiranju javnosti jer ne bi bilo uputno da tužitelji koji konkretno rade na predmetima govore o detaljima svojih predmeta pred općom javnosti.

VII. Saradnja sa kantonalnim i okružnim sudovima

Ograničeni mandat i resursi Odjela za ratne zločine znače da će se pred njim suditi samo u ograničenom broju predmeta ratnih zločina. Stoga će se u većini predmeta suditi pred kantonalnim i okružnim sudovima u entitetima. Iako ovaj izvještaj ne obuhvata detaljnu analizu rada tih sudova, postoje razlozi zbog kojih vjerujemo da nedostatak resursa u tim sudovima, između ostalog, može podrivati njihovu sposobnost vođenja pravičnih i djelotvornih suđenja po optužnicama za ratne zločine.²²³ Ti sudovi i tužilaštva zahtijevaju dovoljno resursa i kapaciteta potrebnih za ta suđenja. Stoga bi međunarodna zajednica trebala koordinirati donatorsku pomoć između tih sudova i Odjela za ratne zločine kako bi osigurala da će se u svim postupcima po optužnicama za ratne zločine postupati na pravičan i djelotvoran način.

Odjel također ima potencijal potreban za jačanje kapaciteta profesionalaca u kantonalnim i okružnim sudovima da rešavaju te slučajeve. Što se tiče izgradnje kapaciteta, shvatili smo da je primarni fokus Odjela unapređenje umijeća domaćih sudija i tužitelja na Državnom sudu. Osim toga, kako se radi o relativno mladoj instituciji, način saradnje sa domaćim pravnicima izvan Državnog suda možda u ovoj fazi još uvijek nije ozvaničena. Ipak, postoje indikacije da se nastoji unaprijediti saradnja sa profesionalcima u entitetskim sudovima, o čemu se govori u daljnjem tekstu.

Što se tiče saradnje u domenu pravosuđa, ne organiziraju se zvanični sastanci među sudijama državnog i entitetskih sudova. Ipak, postoji određena interakcija između sudija Državnog suda i sudija entitetskih sudova. Naprimjer, nekoliko domaćih sudija Državnog suda je ranije radilo na okružnim i kantonalnim sudovima i održavaju neformalne kontakte sa sudijama tih sudova. Predstavnici Državnog suda (uključujući i sudije) također su održali nekoliko prezentacija u regijama u kojima su objasnili rad suda, čime je podstaknuta interakcija sa sudijama entitetskih sudova u određenim područjima zemlje.²²⁴

Neke konferencije su organizirale vanjske organizacije, kao što je UNDP, u cilju jačanja saradnje. Nedavno je određen broj sudija sudjelovao na «pravosudnom koledžu», koji je organiziran u cilju izgradnje odnosa i jačanja međusobne saradnje sudija državnog i

²²³ Vidjeti Human Rights Watch, *Pravda u opasnosti: suđenja u predmetima ratnih zločina u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji i Crnoj Gori*, tom 16, br. 7(D), oktobar 2004., <http://hrw.org/reports/2004/icty1004/>; Human Rights Watch, *Šansa za pravosuđe*; Intervju Human Rights Watch-a sa predstavnikom bosanskog civilnog društva, Sarajevo, 2. oktobar 2006.

²²⁴ Telefonski intervju Human Rights Watch-a sa osobljem suda, Sarajevo, 15. decembar 2006.

entitetskih sudova. Gotovo sve domaće sudije i nekoliko međunarodnih sudija Državnog suda je bilo prisutno, kao i 12 do 15 učesnika sa 17 entitetskih sudova.²²⁵

Također postoji u određenoj mjeri neformalna saradnja u predmetima ratnih zločina između tužitelja na državnom i entitetskom nivou, kada je ista potrebna i bitna za određeni predmet. Osim toga, Posebni odjel za ratne zločine je nedavno održao sastanak sa entitetskim tužiteljima na kojem su razgovarali o pristupu materijalu haškog tribunala. Postoje planovi za održavanje novih sastanaka početkom 2007. godine na kojima bi se razgovaralo o općim pitanjima od zajedničkog interesa vezanim za predmete ratnih zločina.²²⁶

Doprinos Odjela za ratne zločine razvoju pravosudnog sistema i njegov opći utjecaj na izgradnju vladavine prava u BiH treba se optimizirati koliko god je to moguće. Izazovi pred kantonalnim i okružnim sudovima u provođenju pravičnih i efikasnih suđenja ističu značaj saradnje sa Odjelom u predmetima ratnih zločina. Stoga pozdravljamo dosadašnja nastojanja na izgradnji komunikacije i saradnje između sudija i tužitelja Suda BiH i sudova u entitetima i podstičemo veću saradnju, kako zvaničnu tako i neformalnu, konstantnu i redovitu. Strategija odlaska međunarodnih sudija i tužitelja iz Odjela za ratne zločine i njegovih organa do kraja 2009. godine podstiče značaj stvaranja i korištenja šansi za jačanjem saradnje što je prije moguće.

²²⁵ E-mail od osoblja suda, Sarajevo, Human Rights Watch-u, 18. decembar 2006.

²²⁶ Ibid.

VIII. Preporuke

Za Odjel za ratne zločine

Za sudije

- Prema svjedocima koji svjedoče pred Odjelom za ratne zločine koristiti najblaže moguće zaštitne mjere.
 - Osigurati da su svjedoci u potpunosti upoznati sa svim odgovarajućim zaštitnim mjerama kako bi na osnovu informacija dali svoj pristanak.
- Konsistentno davati nove pseudonime svim svjedocima koji su prethodno svjedočili pred haškim tribunalom i koji žele zadržati pseudonim u postupcima pred Odjelom za ratne zločine.
- Utvrditi strategiju u saradnji sa Visokim sudskim i tužilačkim vijećem za jačanje redovite saradnje sa sudijama kantonalnih i okružnih sudova.

Za Odjel za sudski upravu

- Nastaviti s planovima za provođenje dodatnih mjera na jačanju efikasnosti suda, uključujući i mjere u cilju povećanja efikasnosti u pravljenju rasporeda suđenja, pritom vodeći računa o pravima optuženih na pravično suđenje.
- Osigurati da objavljeni raspored suđenja bude tačan i dostavljen javnosti i medijima.
- Pomoći sudijama u utvrđivanju strategije za zvanično unapređenje saradnje sa sudijama kantonalnih i okružnih sudova.

Za Registrara Tužiteljstva Državnog suda Bosne i Hercegovine

- Tražiti produžetak ugovora za postojeće međunarodne tužitelje u Posebnom odjelu za ratne zločine prema potrebi, unutar vremenskog okvira postojeće strategije tranzicije.
- Nastaviti s planovima za uspostavu Ureda za informiranje javnosti i odnose s medijima pri Tužilaštvu BiH koji će koordinirati strategiju odnosa između Tužilaštva i medija i održavati redovite kontakte u vezi s predmetima pred Državnim sudom, uključujući i one koji su još uvijek pred Posebnim odjelom za ratne zločine.

Za Poseban odjel za ratne zločine

- Prioritetno utvrditi i objaviti strateški dokument kojim će se pojasniti važni elementi politike Odjela za odabir predmeta i davanje prioriteta, uključujući i korištenje

instituta sudske nagodbe i imuniteta. Kada bude završen, dokument se treba dostaviti široj javnosti i medijima što prije.

- Nastaviti s planovima za:
 - Rutinsko davanje materijala s osnovnim informacijama istražiteljima Odjela za ratne zločine pri agenciji SIPA kada se traži pomoć u provođenju istraga.
 - Odražavanje redovnih briefing sesija sa novinarima.
 - Organiziranje redovitih i ciljanih susreta sa organizacijama širom Bosne na kojima će se razgovarati, naprimjer, o pitanjima koja se odnose na odabir slučajeva i davanje prioriteta, kao i na konkretne slučajeve, kada je potrebno.
 - Održavanje dodatnih sastanaka sa tužiteljima kantonalnih i okružnih tužilaštava na kojima će se razgovarati o općim pitanjima od zajedničkog interesa u vezi sa krivičnim gonjenjem ratnih zločina, uključujući i pravna pitanja kao što su ona koja se odnose na primjenu međunarodnog humanitarnog prava.
 - Omogućavanje dodatnog pristupa tužiteljima kantonalnih i okružnih tužilaštava materijalu haškog tribunala.
- Osigurati djelotvorno upravljanje ograničenim resursima Odjela u podršci nastojanjima da se promovira konsistentnost u odabiru predmeta.
- Učestvovati u najvećoj mogućoj mjeri na obukama organiziranim za istražitelje agencije SIPA kako bi se obuka mogla adekvatno fokusirati na prepoznate slabosti u uzimanju izjava.
- Izbjegavati preširoke zahtjeve za zaštitne mjere, kao što su oni koji su postavljeni u predmetima Samardžić i Stanković, za isključenje javnosti iz cijelog suđenja.

Za Odsjek krivične odbrane

- Aktivnije objavljivati sve usluge koje nudi OKO.
- Nastaviti s planovima za poboljšanje umijeća unakrsnog ispitivanja kod zastupnika odbrane pred Odjelom za ratne zločine;
 - Osiguranje dovoljnog broja kontinuiranih sesija obuke na temu unakrsnog ispitivanja da bi se advokatima pružilo što više mogućnosti da se stručno usavrše van sudnice.
 - Izrada programa obuke iz unakrsnog ispitivanja kako bi se zastupnici odbrane adekvatno pripremili da neke od izazova koji se mogu pojaviti u toku sudskih postupaka.

Za Odjel za istrage ratnih zločina u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu

- Uvesti program obuke u cilju povećanja senzitiviteta u pristupu muškarcima i ženama žrtvama seksualnog nasilja.

Za Odjel za zaštitu svjedoka u Državnoj agenciji za istrage i zaštitu

- Angažirati se na konsistentnijem praćenju situacije u kojoj se nalaze zaštićeni svjedoci nakon svjedočenja. To može obuhvatati, naprimjer, korištenje informacija od organa unutrašnjih poslova u blizini prebivališta ili boravišta svjedoka u vezi sa eventualnim opasnostima po svjedoka i poduzimanje preventivnih mjera, prema potrebi. Senzitivnost se treba koristiti kada svjedok živi u području u kojem je policija bila eventualno umiješana u činjenje zločina za koje je postupak u toku pred Odjelom za ratne zločine.

Za Odsjek za informiranje javnosti

- Osigurati blagovremeno objavljivanje tačnih saopštenja za štampu.
- Dati više odgovornosti glasnogovorniku suda kako bi mogao, naprimjer, objasniti rad suda medijima i odbraniti sudske odluke od kritika, kada je to potrebno.
- Davati izjave za medije i održavati redovite konferencije za novinare da bi objasnili i dali odgovore na konkretna pitanja vezana za rad suda.
- Razmotriti korištenje drugih načina angažiranja novinara u rad suda, kao što je davanje novinarima indeksa sedmičnih podnesaka dostavljenih Odjelu za ratne zločine, uključujući i zahtjeve, odluke i presude.
- Preuzeti punu odgovornost za rad Mreže podrške sudu.
 - Redovito sarađivati sa Mrežom podrške sudu da bi se osigurale tačne informacije o sudu i njegovom radu i redovito distribuirale javnosti.
- Utvrditi i provesti ambiciozniju strategiju odnosa sa javnošću u Bosni kako bi se omogućilo veća informisanost i svest o radu suda među građanima BiH.

Za Ured registrara

- Osigurati stalnu finansijsku i tehničku podršku Odjelu za zaštitu svjedoka pri Državnoj agenciji za istrage i zaštitu za održavanje postojećeg nivoa zaštite svjedocima pod zaštitom koji se pojavljuju u postupcima pred Odjelom za ratne zločine.
- Dodijeliti prioritarno sredstva Odsjeku za informiranje javnosti potrebna za nova zapošljavanja kako bi Odsjek mogao izvršavati svoj mandat na efikasan način.

Za Vladu Bosne i Hercegovine

- Postići sporazum sa nadležnim organima u Srbiji i Hrvatskoj u vezi sa ustupanjem optužnica (pod uvjetima da se neće izricati smrtna kazna), kako optuženi za ratne zločine ne bi prošli nekažnjeno samo zbog svog državljanstva.
- Dodijeliti dodatne resurse za rješavanje nedostataka u zaštiti svjedoka u postupcima pred kantonalnim i okružnim sudovima.

Za Vlade Srbije i Hrvatske

- Postići sporazum sa nadležnim organima u Bosni u vezi sa ustupanjem optužnica, pod uvjetom da se neće izricati smrtna kazna, kako optuženi za ratne zločine ne bi prošli nekažnjeno samo zbog svog državljanstva.
- Poduzeti potrebne mjere za ukidanje postojeće ustavne zabrane ekstradicije državljana u druge države kako bi im se tamo sudilo za najteža kaznena djela, uključujući i ratne zločine (pod uvjetom da se neće izricati smrtna kazna).

Za Međunarodni krivični sud za prostor bivše Jugoslavije

- Nastaviti što je prije moguće s planovima izrade, predlaganja i provedbe izmjena Pravila o postupku i dokazima koje će omogućiti pravosudnim organima da tribunalu dostavljaju zahtjeve za alternativom zaštitnih mjera za svjedoke.
- Osigurati efikasnu, konsistentnu i smislenu saradnju sa OKO u davanju materijala koji je potreban zastupnicima odbrane u Bosni.

Za međunarodnu zajednicu

- Apelirati na organe u Bosni, Hrvatskoj i Srbiji da rješavaju prepreke u vezi sa ustupanjem optužnica i dugoročno ukloniti pravne prepreke ekstradiciji državljana u predmetima ratnih zločina.
- Osigurati da organi koji su potrebni za djelotvorno funkcioniranje Odjela za ratne zločine, uključujući i Poseban odjel za ratne zločine pri Tužilaštvu, Odsjek krivične odbrane i Ured za podršku svjedocima i žrtvama, budu adekvatno finansirani.
 - Finansirati produžetak ugovora za sadašnje međunarodne tužitelje u Posebnom odjelu za ratne zločine, prema potrebi, u vremenskom okviru uspostavljenom u strategiji tranzicije.
 - Odgovoriti pozitivno na druge zahtjeve za podršku tim organima, uključujući i zahtjeve Odsjeka krivične odbrane za finansijsku podršku obuci na temu unakrsnog ispitivanja.

- Pružiti adekvatnu podršku i osigurati djelotvornu koordinaciju te podrške Odjelu za ratne zločine i kantonalnim i okružnim sudovima da bi se osiguralo da se u svim predmetima ratnih zločina u Bosni postupa na pravičan i djelotvoran način.

IX. Zahvalnost

Param-Preet Singh, savjetnica u Programu Human Rights Watch-a za međunarodnu pravdu, autorica je ovog izvještaja. Param-Preet Singh i Elizabeth Seuling, pomoćna direktorica Foundation Relations, provele se intervjuje na kojima se ovaj izvještaj temelji, u Sarajevu u septembru i oktobru 2006. Param-Preet Singh je obavila još nekoliko intervjuja u New Yorku od oktobra 2006. do kraja februara 2007. Richard Dicker, direktor Programa Međunarodne pravde, je uredio i pružio smjernice za izradu izvještaja. Ben Ward, pomoćni direktor Sektora za Evropu i Središnju Aziju, i Sara Darehshori, viša savjetnica u Programu za međunarodnu pravdu, također su uredili izvještaj. Aisling Reidy, viša pravna savjetnica, pregledala je izvještaj sa pravnog aspekta, i Ian Gorvin, konsultant Ureda Programa, pregledao je program. Tafadzwa Pasipanodya, koja je u Program uključena kao stažista, pružila je pomoć prilikom istraživanja. Konsultant Daniel Ulmer je takođe pružio korisnu pomoć. Hannah Gaertner, pridruženi član Programa Međunarodne pravde, i Andrea Holley, voditeljica Sektora za informiranje javnosti i publikacije, pripremile su izvještaj za objavljivanje.

Human Rights Watch se zahvaljuje svim osobama koje su dale informacije za ovaj izvještaj, osobito osoblju u Posebnom odjelu za ratne zločine, Odsjeku krivične odbrane, Odjelu za zaštitu svjedoka, Uredu za podršku svjedocima i Uredu registara. S nekim od njih smo razgovarali i više puta. Također bismo se zahvalili osoblju OSCE-a, OHR-a, UNDP-a i članovima civilnog društva u BiH koji su odvojili vremena za razgovor s nama.

Program međunarodne pravde bi se želio zahvaliti i Fondaciji John D. and Catherine T. MacArthur te Fondaciji JEHT na podršci našem programu.

Sužavanje prostora nekažnjavanja

Sudski postupci pred Odjelom za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine

Teške povrede ljudskih prava koje su počinjene tokom rata u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine privukle su pažnju međunarodne zajednice zbog svoje brutalnosti i rasprostranjenosti. Međutim, do kraja mandata pred tribunalom će se suditi samo ograničenom broju visoko-rangiranih počinitelja ratnih zločina u Bosni. Daleko su veća nastojanja potrebna na domaćem planu da bi se pred lice pravde izveli mnogobrojni preostali počinitelji koji su odgovorni za teške zločine počinjene tokom rata u Bosni.

Odjel za ratne zločine u BiH je formiran početkom 2005. godine kako bi se omogućili pravični i djelotvorni sudski postupci u predmetima ratnih zločina u Bosni. Uprkos međunarodnoj pomoći u određenom vremenskom periodu, Odjel je ipak domaća institucija. Stoga, kao takva, ona može ostaviti bitan efekat na sužavanje “prostora nekažnjavanja” za ratne zločine i davati doprinos uspostavi vladavine prava dugo nakon što više u njoj ne bude međunarodnog prisustva.

U ovom izvještaju je opisan znatan napredak koji je do sada Odjel za ratne zločine postigao u ispunjenju svog mandata koji podrazumijeva postizanje pravde za neke od najtežih zločina počinjenih tokom rata. Međutim, postoji zabrinutost oko nekih aspekata rada Odjela koji bi mogli utjecati na težinu njegovog efekta u Bosni. Naprimjer, politika koju Tužilaštvo primjenjuje prilikom odabira predmeta stvara konfuziju u pogledu prioriteta Odjela. Praksa rada na zatvorenim sjednicama i neadekvatna nastojanja u pravcu informiranja i komuniciranja s javnošću kako bi se objasnio rad suda zajednicama koje su najveće žrtve ratnih zločina mogu dalje podrivati povjerenje javnosti u rad Odjela. U izvještaju pod nazivom *Sužavanje prostora nekažnjavanja: sudski postupci pred Odjelom za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine* osvrnuli smo se na ta i neka druga pitanja, te dali preporuke za optimiziranje djelotvornosti Odjela za ratne zločine.

Službenik unutarnjih poslova iz BiH na straži dok drugi prate govore povodom svečanog otvaranja prvog domaćeg suda za ratne zločine u Bosni i Hercegovini 9. marta 2005. godine za koji se kaže da je prekretnica u ostvarenju pravde nakon rata od 1992. do 1995. u ovoj bivšoj jugoslovenskoj republici. Međunarodni krivični sud za prostor bivše Jugoslavije u Hagu je već ustupio Tužilaštvu BiH pet optužnica podignutih protiv devet optuženika.

© 2005 Elvis Barukčić/AFP/Getty Images

